КОНТРОЛЬНЫЙ ЭКЗЕМПЛЯР

Массо-а мехкашкара пролетареш, вІаьагІлеата!

СЕРДАЛО

Советски Союза Коммунистически парте
Нохч-ГІалгІай обкома, Нохч-ГІалгІай АССР
Лакхехьарча Советен Министрий Советен орган

(С В Е Т)

Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР.

ГАЗЕТА АРАДУЬЛ 1923 ШЕРА ДЕНЗ ◆ 140 (4420). ◆ ЕРА, 10-декабрь 1970 шу. ◆ Мах 2 кап.

КПСС XXIV-ча съезда накъадолхаш

ДЕГАШ УРАУВТТАДУ ПАРТЕИ ХАЛКЪЕИ ПЛАНАШ

БАРХІАЗАЛГІА ХЕРЖАЧА СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ШОЛЛАГІА СЕССИ

Коммунизм хьалонша хьалхена боакха хІара тІа, вай мехко халкъашта юкъерча арене боакха хІара толам яйхха бузза-бенна ба Коммунистически парте, цун ленински Центральни Комитето беча балхана. Коммунистически парте хьакъал долча политика халкъа дог урауваттаду шоаште нийса исторе чухь доладе къахьегама толамаш дахара. Парте планаш хІара советски саге планаш а хинна дІаэттий. Уж хьоачеш гІазар цар хІалу шоай ерриг знанеш, хьнар, ерриг шоай опыт.

Советски халкъа тахан карагІа мел дахнар вай ерг долча ленински Коммунистически парте толама политика результат, цун дена долча ерригача отрядаша кІаьд да луш беча балха результат я, вьлар Ереване хиннача торжествашка ше къамаьл деш КПСС ЦК Генеральни секретара Л. И. Брежнева.

Советски халкъ Ленински васкеташте тешаме хилар, Коммунистически партена толахьа яйкха хьоташьлар — вай мехко кхоеяь коталонаш йоахаргхьларах бола бизза тешам ба.

КПСС XXIII-ча съезда, Центральни Комитета Пленумий решенешка дог гІоздаьнача советски нахе дика къахьйгар укх пятилетке, геттара йоакха дерзи коталонаш яьхай. Къаьстта дика хилар 1970 шу — пятилетка чакхйоала шу, вай партия Советски паччахьалкхен хьаь В. И. Ленин ваь бІаь шу хила шу. Шоаш кхо ца беш советски наха къахьегаьй геттара дика толамаш даьхий. ХІара денна областаша, республикаша, промышленноста доакъоша рапорташ тел нхе шера план кхоачашьярах.

7-ча декабре хилар КПСС Центральни Комитета Пленум. Пленумо керттерча даькъе могІа йир 1971 шера СССР халкъа боахам дегІабоалабара Паччахьалкхен планен СССР Паччахьалкхен бюджетен проекташ, СССР Лакхехьара Совет хьожаргІола уж юкъеяр СССР Министрий Совета тІа а диллар.

8 декабре Кремле гулбелар паччахьалкхен лакхерча органа депутаташ дамуи итогаш е, лоархІамерча документашка — 1971 шера планагея бюджетагея хьажа а чІоагІъе а, ден повестка къадола дешаш дувла.

ІуйрийІна палатай — Къамий Совета председатела депутата Я. С. Насриддинова председателал а деш Къамий Совета а Союза Совета председатела депутата А. П. Шитикова председателал а деш, Союза Совета а къаьст-къаьстача заседанешка чІоагІйир ден повестка:

1. 1971 шера СССР халкъа боахам дегІабоалабара Паччахьалкхен планах.

2. 1971 шера СССР Паччахьалкхен бюджетах, 1969 шера Паччахьалкхен бюджет кхоачашьярах.

3. ССР Союзен союзни республикий чуй законодательства Ларлий проектах.

4. СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указаш чІоагІъярах.

ЧІоагІъяь сессе балха порядок а.

Сессешта юкъерча хана байна депутаташ Р. Я. Прунале, Т. Султанова, А. И. Еременко, И. Г. Коваль, А. А. Мюрисеп дагабеха урагІайттар сессена юкъе даькъалоацараш.

Къамий Совета заседание депутаташа ла а дийгІар, чІоагІ а йир СССР Лакхехьарча Совета Къамий Советe юкъехержача депутатий полномочеш тахкараш йола мандатни комиссе председатела В. В. Шевченкос яь доклад.

Старейшиний Совета предложенеш депутаташа Къамий Совета транспортен бувзамех массаьарча комиссе председателалла хержар Г. И. Калашвис.

* * *

Дайнахьа 12 сахьат даьлча Москвача Кремлевски Дворецe хьайийллар бархІазлагІа хержача СССР Лакхехьарча Совета шоллагІча сессе Союза Советен Къамий Советен цхьана йола заседани.

Депутаташи хьашашеи чІоагІа, дІаьхаь тІоараш тохаш тІайийцар ложашка хьачубьыша новкъостий Л. И. Брежнев, Г. И. Воронов, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, М. А. Суслов, А. Н. Шелепин, П. Е. Шелест, Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, П. Н. Демичев, Д. А. Кунаев, П. М. Машеров, В. П. Мжаванадзе, Ш. Р. Рашидов, Д. Ф. Устинов, В. В. Щербицкий, И. В. Капитонов, К. Ф. Катушев, Ф. Д. Кулаков, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев.

Балкона тІа — дукха бола хьаьший — столицай областей викалаш. Ложашка — дозал лехьаро дипломаташ, советски долол дехьарен журналисташ.

Шина а палата цхьана йола заседани хьайийллар СССР Лакхехьарча Совета Къамий Совета председатела Я. С. Насриддиновас.

Депутата Ш. Р. Рашидова йоахаьча предложенех сессе цхьа барт а болаш Узбекски ССР-ара депутат Н. М. Матчанов СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела заместителалла хержар.

Цул тІехьагІа хьажа болабелар ден повестка хьалхарча дешага — 1971 шера СССР халкъа боахам дегІабоалабара Паччахьалкхен планах долча дешага. Доклад йир СССР Министрий Совета Председатела заместителa, СССР Госплана председатела депутата Н. К. Байбакова.

Ден повестка шоллагІча дешах — 1971 шера СССР Паччахьалкхен бюджетах 1969 шера СССР Паччахьалкхен бюджет кхоачашьярахи дешах лаьца къамаьл дир СССР финансей Министра депутата В. Ф. Гарбузова.

Цунца дакхьаьлар СССР Лакхехьарча Совета Союза Советен Къамий Советен цхьана яь хьалхара сесси. Перерыв хинначул тІехьагІа СССР Лакхехьарча Совета палатий заседаней зале Къамий Советe заседани хилар. Председателаш дир цар Къамий Совета председатела заместитель В. Е. Лобанов. Депутаташа ладийгІар СССР халкъа боахам дегІабоалабара Паччахьалкхен планах, 1971 шера СССР Паччахьалкхен бюджетах, 1969 шера СССР Паччахьалкхен бюджет кхоачашьярах йолча отчетах планово-бюджетни отраслевойи комиссей содокладега. Содоклад йир планово-бюджетни комиссе председатела Къамий Совета депутата К. М. Герасимова.

Цул тІехьагІа юкъа йолайир сессе ден повестка хьалхарен шоллагІен пункташ. Заседане къамаьлаш дир депутаташа: Азербайджански ССР Министрий Совета председатела А. Н. Ибрагимова, Узбекистана КП Ташкентски обкома хьалхарча секретара М. М. Мусаханова, К. Либкнехта цІерагІча днепропетровски завода сталевара Г. Т. Стенькос, КПСС Хабаровски крайкома хьалхарча секретара А. К. Черне, Киргизски ССР Министрий Совета председатела А. С. Суюмбаева, Грузе КП Кутаисски горкома хьалхарча секретара О. С. Вочонадзе, СССР транспортни гІишлош хьалъяра министра Е. Ф. Кожевникова.

* * *

ШоллагІа ди да Кремле бархІазлагІа хержача СССР Лакхехьарча Совета сессе болх бу. 9 декабре СССР Лакхехьарча Совета палатий заседание зале гулбелар Союза Совет.

Депутаташа а хьашаша а чІоагІа тІоараш детташ безбаь тІайийцар новкъостий Л. И. Брежнев, Г. И. Воронов, А. П. Кириленко, К. Т. Мазуров, Н. В. Подгорный, М. А. Суслов, П. Е. Шелест, Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, П. Н. Демичев, В. В. Щербицкий, И. В. Капитонов, К. Ф. Катушев, Ф. Д. Кулаков, М. С. Соломенцев.

Заседани хьайийллар Союза Совета председатела депутата А. П. Шитикова.

Депутаташа ладийгІар СССР халкъа боахам дегІабоалабара, 1971 шерарча СССР паччахьалкхен бюджета дешашта йолча планово-бюджетни отраслевойи комиссей содокладагех. 1939 шерара СССР паччахьалкхен бюджет кхоачашьярах йолча отчетаген.

Содоклад йир Союза Совета планово-бюджетни комиссе председатела депутата П. А. Розенкос.

* * *

9 декабре делкъал тІехьагІа Кремле СССР Лакхехьарча Совета палатай заседание зале дІахо а болх беш я бархІазлагІа хержача СССР Лакхехьарча Совета сесси. 15 сахьат даьлча хьайийллар Къамий Совета заседани.

Депутаташа а хьашаша а тІоараш детташ чІоагІа безбаь тІайийцар новкъостий А. Н. Косыгин, А. Я. Пельше, Д. С. Полянский, А. Н. Шелепин, П. М. Машеров, В. П. Мжаванадзе, Ш. Р. Рашидов, Д. Ф. Устинов.

Заседани хьайийллар Къамий Совета председатела заместитела У. К. Рысмамбетовас.

Депутаташ дІахо а ювцаш ба СССР халкъа боахам дегІабоалабара паччахьалкхен плани, 1971 шерара СССР паччахьалкхен бюджети, 1969 шерара паччахьалкхен бюджет кхоачашьярах йола отчети.

(ТАСС).

РЕМОНТ ЕЛГА — САГОТА ГІУЛАКХ

КПСС XXIV съезда толамца накъабахара лакха декхараш тІакіцача республика совхозийи колхозийи къахьегамхоша дика лакхе лерхІ боахамий экономика пятилетка хьалхарча шера. Цу гІулакха цар аьттув баргбац, нагахьа санна юртбоахама техника ханнахьен тешшамен бІаьстан балхешта кийча ца йой. Из дика кхеталеш болча механизатораша лаьрхІад съезд хьеллалехьа ерриге техника божьоша кийчъаь йиха.

Республика колхозашкен совхозашкен хІана чуйнина деш да ремонтни балхаш. ХІьата дукхача боахамашка графикал тІехьа ца буса чакх а доах уж.

Республике цхьаккха боахам бац Грозненски шурий совхоз санна дукха техника йолаш. Цига чІоагІа доал ду хІара агрегата. Укх квартале тоас езача тракторех 82 процент хІанзалс мел эшар даь боахама мастерскешкара аралаьхай. Керда шу хьатІакхачалехьа планагІа лаьрхІачул совгІа массехк трактор кийчъе дага ба боахама ремонтникаш, хІьата ерригa тракторaш 23 феврале тоаь йоахаргья аьнна дош деннад цар. Из кхоачашдара мел эша хьалаш Іалашдаьд боахаме.

Дика латт бІаьстан балхашта техника кийчъяра гІулакх Урус-Мартана района «Красноармейский» совхозе. Укх квартала план кхоачашъяра цхьа трактор мара ца цар тоае езаш. Цу совхоза механизатораша болх ритмично бу, дефицитни оатхалашта реставраци ю, тракторaш мишта тоаю хьожаш тІахьожам лоаттабу.

Техника тоара республика районашта юкъе хьалха латт Наурски Малг1обикен районаш. Шоай тракторех 60 процентал совгІа яраш тоаяй цу районий ремонтникаша.

Дика дар цу лоархІамеча балха массанахьо мишта йоакхо еш беларе. Цхьабакъда из мишта дац. Совхкарчи лохагІа я республике ремонтни балхий темпаш. ИчьлагІче квартале план кхоачашьяра укх декабрь бетта 700 трактор тоае езаш ба боахамий механизатораш. Ремонт ца еш йиса тракторaш мишта дукха хургьяцар, нагахьа санна Грозненска, Суниженски, ШаьлагІа, Урус-Мартана, Шелковской районий дукхача колхозашен совхозашен, «Грозвинo» объединене боахамашта ремонтни балхий графикаш толха ца йоре.

Укх шерара тІеххьара бутт дІаболабеннаб. Цунца цхьана гаргагІертай бІаьстан балхаш долалу ха а. Цо дІадех механизатораша кара ремонтни балхаш сихделга. Массанахьа ханнахьа тоаь яхa еза тракторaш, бІаьстан балхашта эшарйола ерригa тІехьаювза инвентарь. БІаьсти кхаарга а не хьежаш яй дукхача боахамашка из деш а хиннад, хІана таназ даог а дац.

Еррига юртбоахама техника бІаьстан балхашта кийчъяра да доаь балхаш дукха ца. Цар дІадех хІара боахаме цхьаькха салхьат а эхьа доаргдоацаш из болх вІаштІехьбоаккхилга, оборуденией боахьонша пайда мийга.

Ремонт ханнахьа йоахьяккхара чІоагІа лоархІаме да хІара механически мастерске сахьета чехиннаме хана болх бергбола гІулакх вІаштІехьдаккхар. Инженерий, механикий декхар да из мишта хилийтар. «Сельхозтехника» болхлоша де дезар да тракторaш, комбайнаш, инвентарь юхаметтаоттаяра эша оатхалаш лоаттар. ЧІоагІа лоархІаме да арара тІаяь йиш йоацач оатхалашта шерра реставраци елга вІаштІехьдаккхар, мамогта новкъостал де деза рационализаторашта изобретателашта.

Юртбоахама техника сиха тоае елга Іалашдеш, дицалийта йиш яц ремонт дика елга я. Цу гІулакха лоаттабу тІахьожам шерра а шенхашта а хила беза. Кестаста кийслу тоаяь кьвай аьнна мастерскера араяьина трактор цу сахьате еха а еха юха ремонта дІаоттае езаш. Цу тайпарча кхоачамбоацарех кхашкара балхаш сихделнача хана доккха зулам доал. Из цхьан минута дицалийта йиш яц. Массанахьа уалови хьисапе ремонт елга Іалашде деза, ремонтни средстваш кхоара шерра къовсаи боаржабе беза, материальни а моральни а стимулаш балха юкъейоалаеш.

Вай цхьайолча колхозийи совхозийи ремонт яра оборудовани мастерскеш яц. Цудухьа цар капитальни ремонт эша тракторaш, комбайнаш «Сельхозтехника» объединенешка дІакхувла еза. Шоай торонаш йоацашe а цу гІулакха раьза хилац боахамашкара бараш. Ремонт дикен ханнахьен ца ярал совгІа чІоагІа мах а боакх объединенерчар яхаш леткъаш хул уж.

Дукхача боахамий кулгалхой кхийттаб техника бокьонаша дІалеххача тайпара доал деш лоаттайича ца дукхагІа яхалгех цун къахьегама овсарле лакхагІа хулгах. Цар шоай техника, инвентарь лоаттаяра бетон йиллa плоцадкаш яьй, йоачанга цария уа ца хайтара кхоаленаш оттаяьй. Цхьабакъда, из гІулакх вІалла теркалде тугаш бац цхьайола кулгалхой. Цудухьа цар боахамий кхай юкъе сона а йий бІарччача Іай шига лотташ зул цхьайола агрегаташ. ХІана республике техника лоаттаярaн цунна доал деран конкурс чакхйоалача хана цу тайпара ледарло ечарна боагІаш бола бехк бе беза.

Съезда сийна яржача яхь юкъе ца оза юстара вита йиш яц цхьаккха механизатор, ремонтник. Из гІулакх боахама партийни, профсоюзни, комсомольски организацешта доагІа.

Дукха мах ба ремонтни балхаш деш. Лакха овсарле йолаш къахьегаран болх баьнначул тІехьагІа лерттІа салаІарaн эша хьалаш вІаштІехьдаха деза ремонтникашта. Цхьадолча боахамашка ремонт еча хана отделенешкара, бригадашкара механизатораш боахамий центральни усадьбашка хьабоалабу. Царна ремонт еш боаккхача хана Іе моттигаш а дая хІама а хилийта деза, хьалхе а товш хила деза царна шоай къахьегамах фу хургда.

Шоай мастерскеш ца хилар бахьан долаш цхьадолча боахамаша тракторaш «Сельхозтехника» мастерскешка ухийт тоае. «Сельхозтехника» болхлой лекхар да шоаш тоае дІайийцача тракторашта ханнахьа а хика а ремонт яр.

Денгара денга шерагІа яржаш латт съезда хьалхара социалистически яхь. Шелд из КПСС XXIV съезда сийленца накъабахара вахте эттача Нохч-ГІалгІайчен механизатораша юртбоахама техника бІаьстан балхашта ханнахьа кийчъергхилирах.

Урус-Мартана района Мичурина цІерагІча совхозе дукхача шерашка трактористалла къахьегаш хьавоагІа Эскаев Султан. Керттерча даьнъе сомий бешамашка бляхаш леш я цун «Беларусь». Даим шийн балха нормаш тІехкхоачашъеш ва боахама дикагІвола тракторист. Кулгалхоша санна дика тешал ду цунна цунца къахьегача механизаторашa а.

ХІанз Эскаев Султан шийн трактор тоаеш воалл.

Сурта тІа: тракторист Эскаев Султан шийн агрегат тоаеча.

С. Хакиева сурт.

ПЛАНАЛ СОВГІА

КПСС XXIV съезда баха боагІача тайпара накъабахара къовсам лоаттабеча Шелковской района юрта боахама къахьегамхоша хадал хьалха кхоачашъяьй юртбоахама продукци йоахара шера план. Декабрь болалуча деношка ялат дохІара план 114 процент кхоачашйир, дулх — 101 процент, шура — 123 процент, тха — 108 процент, фуаш — 101 процент.

Юбилейни шера планал совгІа лехкад района 722 тонн ялат, 242 тонн баьцаьдарeш, 30 тонн дулх, 823 тонн шура, 112 тонн тха, 29 эзар фуъ.

Планал совгІа продукташ дІахо а йоахаш я.

Г. САМАРСКИЙ,
КПСС Шелковской райкома секретарь.

И. КАРЕПИН,
райисполкома председатела заместитель.

ТІадоагІача шера чотах

«Октябрьнефть» управлене мехкдаьттехоша йоккха котало яьккхай. Цар 11 бетта планал совгІа 70 эзар тонн совгІа «ІаьрЖа доше» деннад. Даьхенна, хІаьта 8 декабре республике эгара хьекха шера план кхоачашъяьй цар.

Сома укх хенеца кийсдеча мехкдаьтта 51,7 проценте гез 39 процентe дукхагІа йоакх. Цу юкъа къахьегама овсарле 52 процент лака а пуш мехкдаьттен гези аккхарге дІабода мах 27 процент лохбеннаб. ХІьата планал совгІа баь пайда 964 эзар сом да, мишта 1,5 миллион киловатт-сахьат электроэнерги а кхоьий.

Из толам баьккхача дикача гІулакхоша белгалбаьннаб опыт йола мехкдаьттахой новкъостий Круглов, Ананьев, Лешин, Пронин, кхыбараш.

Л. МОИСЕЕВ.

Мехкдаьттахой гІончий

«Сунжанефть» НПУ скважинашта капитальни ремонт еча цеха коллективо тІехдагІа декабрь — Конституце да тІаккхоачаш шера план кхоачашъе а 32 скважинашта капитальни ремонт е а пош деннадар. Из по кхоачашдаьд. ЦхьалагІа декабрь тІаккхоачаш шера план кхоачаш а яь 33 скважина ремонт яьй.

Байнача бетта дика, овсаре къахьийгар ремонт ераша. Ачалукхера №№ 142, 132, 42, Заманкулера № 68 йолча скважинаш гІеддика тоа а яь хІаьлар мехкдаьттен гези йоахарашка. Укхаза белгалдаккха деза, царех хІара скважина графикагІа йоагІача хенаал цхьаьнa анишно да хьалагІа йистеяьккха хилар.

Цеха къахьегаш ерригаш а ях бригада я. Къаьстта дикача гІулакхаша белгальинай мастераш Вилков Владимир Петрович, Юрковский Николай Петрович, Аушев Сейна Хасмахьмад керте латта бригадаш.

В. ВОЛОДИН,
«Сунжанефть» мехкдаьттен гази йоахача управлене скважинашта капитальни ремонт еча цеха воккхагІвола геолог.

ЯЛАТ КХЕДЕРИЙ ТОЛАМАШ

Пятилетка план хадал хьалха кхоачашъяра яржача яхье толамаш лаьхад Надтеречни района юртбоахама болхлоша. Къаьстта дика болх баьб «Кругловский», «Знаменский», «Озерный», «Новогорский», «Гвардейский» совхозий къахьегамхоша.

Боккха толам баьккхаб района кхаш леладераша укх юбилейни шера а. ХІара гектара тІара юкъера лаьрхІача 21,8 центнер ялат чуйийцар цар. Ялат къаьстта дика хьувкъадаьд «Знаменский» совхоза кхаш леладераша. ХІара гектара тІара 31,6 центнер кІа чуйийцад цар. Гектара тІара юкъера лаьрхІача 24 центнер кІа чуйийцад «Гвардейский» совхозе. ХІаьта «Братский», «Озерный» совхозашка дІара гектара тІара чудийцар 23,5 центнер да. Планаш тІеххкхоачашъяьй «Верхне-Наурский», «Надтеречный» совхозий кхаш леладераша а.

Дика толамаш даьхад укх пятилетке района комсаш леладераша а. Районе кхееча юртбоахама культураша юкъе керттера яр комсаш я. ХІаьта комсаш кхеяра яхе шера план 113,2 процент кхоачашъяьй районо. Из толам боаккхача белгалъяьлар «Озерный», «Кругловский», «Надтеречный» совхозий коллективаш.

ЧІоагІа дика хьийкъар из культура укх шера «Кругловский» совхоза кхашка.

Х. ГИДИЗОВ,
Надтеречни района юртбоахама производственни управлене начальник.

ШУРА КІЕЗИГЛУ

БОККХА хьайбай боахам ба Сунженски района «Путь к коммунизму» колхозе. Дукхьал летта доахан 1506 гаргга ба. Цхьабакъда: царгара шура яккхара гІулакх лерттІа вІаштІехьдаккхан колхозе, хІанта укх тІеххьарча хана йоакха шура кхы а кІезиглуш латт.

Миттa ноябрь бетта хьалкарча дийнахь шоллагІча ферме цхьан Іаттагара дийлахьи буси юкъера лаьрхІача 6,7 килограмм, кхоалагІча ферме план 4,6 хиннача — 5,3 килограмм, ВиьлагІча ферме план 5,4 хинначе — 5,9 килограмм шура яьккхар. Цхьабакъда ноябрь бетта итталгІча дийнахь сурт хувцаделар. Миттa цхьоалагІча ноябре колхозе гІолла хІара Іаттагара зенней буси юкъера лаьрхІача 6 килограмм йоаккхаш хиннаяле 10-ча ноябре 5,1 килограмм мара яьккханзар. ХІаьта 20-ча ноябре — 4,5 килограмм, 30-ча ноябре — 4,2 килограмм. КІезигагІа я паччахьалкхенга йоккха шура а. Цул совгІа белгалдаккха доагІа цхьан ноябрь бетта боахаме ялх етти бархІ Іасея тІерадаьнналга а.

Сенца дувзаденна да уж кхоачамбоацараш, малзе бехке вар аьнна оаза хаттар дича, колхоза керттерча зоотехника нов. Гапоева жоп делар: Цан оттаеча хана гурахь доахан чусоалаьчул тІехьагІа царна лоаттаде тайп-тайпара кхоачамболаш доакъар хургхилар кеоте а лаьца, ноябрь бетта доахангара йоаккха шура айлар доггоахаш дар тхо. Цхьабакъда доакъар кІезига Іалашдир укх шера. Йа бахьан долаш оттаьнча рашенаьга хьежжа доакъар лехкаш доахан кхаба йиш яц тха укх зеношка. Іа дІаьха ма хий. Цудухьа кхомбеш лоаттаду оаха хьайбашта доакъар. Цул совгІа тоъаш бац хорелаш, скотникаш. Каст-каста хувца а лу уж. Мишта дукха ха йоацнаш Арнты яхача юртара итт доарка балхара дІаьйлар.

ПланагІа 22 эзар тонн силос, ялх эзар тонн ча, вить эзар тонн йол Іалашъе езача. 4160 тонн ча 2100 тонн йол 15,5 эзар тонн силос мара Іалашъяьян боахаме.

Фу бахьан Іеткъар шоана доакъар Іалашдара, — аьнна хаттар дича хийцар Гапоева шоаш укх шера доакъар мишта Іалашдир.

Фермашта гонахьарча участкашка доакъара культураш кхеелга хьайбаш леладерашта тІалашдадар. Болаш бар доакъар Іалашдара белгалбаьха нах а, тоъал техника а яр парга. Цул совгІа, Горагорска юххерча понашка доакъар Іалашдара лаьрхІа вІашагІъелла вороІдагІа бригада а хинпай болх беш.

Дика пайда кіцаб доакъара культураш кхеьча шоай участкашкара цхьаболча фермий заведующеша. Мишта, ЙиьлагІча ферма заведующе Ю. Балаева силос тоъал Іалашъяьне а планал 68 тонн совгІа йола 22 тонн ча кийчдаьд. ШолагІча ферме кхыча тайпара — планагІа эша йоди чан Іалашдаьдац, цхьабакъда силос планал совгІа я. ХІаьта кхоалагІча ферме Іалашдаьр эшачул шозза кІезигагІа да доакъар.

Кхаь ферме доакъара культураш кхеяра хиннача латтанна шоашка дукхагІа хиннадале а. Дукха новкъостал даьдан фермашта доакъар Іалашдара лаьрхІа из болх беш хиннача ворхІлагІча бригада а. Цудухьа ворхІлагІча бригада леладьча кхашкара планагІа Іалашде лаьрхІа хинначул шозза кІезигагІа Іалашдаьд доакъар.

Миттa чІоагІа уйла тІа а яхийта дуви хІана доакъар Іалашдеш ишйеленнача кхоачамбоацарех зоотехника нов Гапоева. ТІаккха доакъар Іалашдеча хана хІана белгалдац уйл кхоачамбоацараш, хІана отталалац из дош дуцца?

Доашна аьча вишача тайпарa тІахьожам лоаттабаьбац колхоза кулгалхоша доакъар Іалашдара. Цунна тешал ду укх гІулакхо а. Доакъара лаьрхІа кхеш дукхагІа йола культураш воча участкашка хІаьв боалае. Уж моттигаш 50—60 километр гаьна ухк. ХІаьта доакъара лаьрхІа дІайийнараш дукхагІа яраш ялата дІайийначарпа цхьан хана чуяца езаш хул. Ялата лаьрхІараш чуяна ялаетьа. ТІехьайоад доакъара культураш чуэцара ханаш. Мишта, укх шера ялата культураш чуйина бoладелхьа, йокъаелар силоса лаьрхІа новкъашка дІайийна диина хьажкІаш. ХІаьта йокъаеннача хьажкІех кийчъяь силос пайдана миса хул. Цул совгІа мишта Іалашдаь доакъар фермашта хьатІадахьаш бокхха никъ бе беза. Цу гІулакхо дика тІакхетийт цхьа центнер шура, дулх даккхарга дІадоадар. Мишта, лаьрхІача цхьа центнер дулх даккхарга дІадоадар 190 сом да. Цу тайпара лакха да шура яккхарга дІадоадар а.

Цу участкашкара чуенача хьажкІех кийчъяь силос цунца сок кІезига хиларна низдкъа мара вац хьайбаша, цудухьа тхоай ферма участкашкара чуйийцача хьажкІех кийчъяьча силосана эз езаш хул из, — дувц боахама йиьлагІча ферма заведующе нов. В. Балаева. — Шоай болх безаш, йовзаш къахьегача дикка хьокхамаш доахаш кІеззига доаркаш бац боахаме. Уж ба шоллагІча фермера Хорева, Солдунова, Гайдамирова, кхоалагІча фермера Албакова, кхыбараш. Шоаш лелaдеча доахангара шура яккхара, из паччахьалкхенга йохкара укх шерара планаш кхоачашъяь баьнаб уж. ХІаьта октябрь бетта боахамерча доаркашта юкъе хьалхара моттиг яккхарах ахчан премеш а еннай царна. Цхьабакъда, дукха доаркаш ба колхозе хІанз а деттача доахангара шура яккхара итт бетта план кхоачаш не ем.

ХІанз ха йоа а ца еш хьайбай продукци лакхъяра резервах бизза пайда а эцаш болх вІаштІехь ца бoаккхе тахан а колхозо паччахьалкхенга шура йоахкара укх шерара план кхоачашйойла. Колхоза кулгалхой, декхарийлх ба цу гІулакха ерригa торонаш оамцагІъяла. Лакхбе беза хьайбаш леладерий балхацара безам, Іалашде леза тоъал доакъар. ДукхагІа пайда багбболча тайпара рацион а оттаь кхаба деза доахан.

І. МУРЗАБЕКОВ,
«Путь к коммунизму» колхоза йиьлагІча ферма зоотехник.

М. ХАМАТХАНОВ,
«Сердало» редакце белхло.

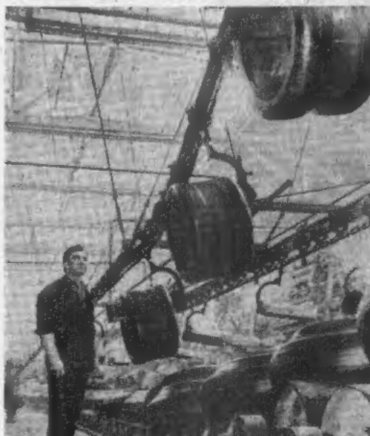

Воронежски Ленина ордена шинни заводе коллективо пятилетка шерашка доккхий къахьегама толамаш даьхад. 1965 шерачунца кийсбича производства боарам 1,6-за лакхбеннаб, хІаьта къахьегама овсарле — 31,5 процент. Цу юкъе 12 эзар тонн каучук, 7,4 миллион квадратни метр корд кхоьий, Бокъонца болх бе йолаенна натуральни каучук юкъе ца тьош кердача рецептурагІа «Р» типагІа йола шинаш еш йола производство. Цо торо ли дийтай дукха а дефицитни бедал кхоо. ВІаштІехьдаьккхад эІамига габарит йола шинаш арахецалгеи йоккхийча самосвалаштен, автобусаштен, тягачаштен лаьрхІа шинаш хьоара керда технологи кийчъелгеи.

Уж декхараш кхоачашдеча доккха дакъа лаьцад инженерашеи конструкторашеи.

Йоккха я заводе продукца ассортимент. Цо арахец итташ моделех йола 210 граммагара деиз 1 тоннага кхаччалца дозаь йола шинаш.

Спортивни велосипедийи мотороллерийи шинашта дикала паччахьалкхен Знак еннай.

Предприяте продукци экспорте йода дунен 30 мехка.

СУРТА ТІА: «Р» типагІа йола шинаш хьою цех. Хьалхарча планe участка мастер Д. П. Родин.

В. Кипшиинов сурт.

ТАСС фотохроника.

1971 ШЕРА СССР ХАЛКЪА БОАХАМ ДЕГIАБОАЛАБАРА ПАЧЧАХЬАЛКХЕН ПЛАНА ХЬАКЪЕХЬА

СССР Министрий Совета Председатела заместитела, СССР Госплана председатела депутата Н. К. Байбакова доклад

Ер сесси, вьлар докладчика, къахьегамхой творчески хьинар керла айденачу хьалашка гулъенай. Дерригача халкъо якъ йоарженай мехка пятилетка толаме чакхъяккхар духьа, парте XXIV-ча съезда даха доагIача тайпара вакхъадахар духьа.

Чаккхдоалаш латта 1970 шу—ленински юбилея шу—вай Даьхен история юкъегIоргIа мехка политически, экономически, культурни вахара дерригача доакъошка керда доккхий толамаш даьха шу саяна. Бетта тIара труит дукен тIа этара хьалха автоматически Лаьттан тIа енача «Луна-16», «Луна-17» яхача автоматически станцеша аьттоника даьча наькъаша, ше лелача аппарато Бетта тIехе тахкара шIаькха а бакъайр вай мехка Iилман техника боарам лакха хилар.

КПСС ЦК декабрьски (1969 ш.) июльски (1970 ш.) Пленумаша общественни производства эффективность лакхъяраш юрта боахам дIало дегIабоалабараш тIаберза бе парте кхиь деррагIа чакхбахара хьалхехьа тIайца решенеш боккхача доархIаме я Советски Союзе ерригa экономика сихагIа айяра, шер юкъъостал дергда коммунизм тхьлъяра декхараш толамегIа кхоачашдара. Парте шу доархIаметIарча решенешка хьежжа оттаяь я 1971 шера халкъа боахам дегIабоалабара плана проект.

Н. К. Байбакова айндар 1970 шера экономика дегIаахара доархIаметIа йола результаташ.

Укх шера вай мехко доккхий толамаш даьхад, вьлар цо, халкъа боахама дерригa доакъошт дегIаххувлача, хIаьта цо йиш хилийтай 1970 шера плана заданеш кхоачаш тIехкхоачаш елга Iалашде. Ерригача союзни республикашен промышленни министерствашен толаме кхоачашъю паччахьалкхен плана задание.

ХалкхагIе а даьча доархIамагIа, мехка къаман доход укх шера 7,5 процент лакхлургъя. Промышленни продукци соалкарчул 6 процент дукхагIа хургъя, цу даьхе — «А» группа продукци 7,9 процента «Б» группа продукци 8,3 процента. Планал совгIа 5 млрд. сомал кIезигагIа доацача ахчан маьха промышленни продукци кхоачаргъя мехкага Белгалдаккха доагIа, ноябрь бетта производства план дикка тIехкхоачашъяр бахьан доллаш укх шера арахецa промышленни продукци шу доархIамал кIезиг-дукха лакхагIа хила тарлуш хилар.

Тоъал доккхий толамаш даьхад юртарча къахьегамхоша. Юрта боахама валови продукци укх шера дукха совгIа-эшамагIа йоаллаш 6,5 процент дукхагIа а хинна, 84 млрд. сомага дIаккхоачаргъя. Ялатен боамбен хьа хьувкъам чубенаб укх шера. ДукхагIа къаьла кийчъяь я къайола юртбоахама продукташ.

ТоламегIа лел капитальни тIирсаш хьалделга. Халкъа боахам дегIабоалабарга укх шера дIайоахийта капитальни вложенеш 80,5 млрд. сом, е 1969 шерарчул 9,3 процент дукхагIа хургъя. Масса тайпарча транспорта грузооборота заданеш тIехкхоачашъергйолаш я.

ЛеррагIа чакхбоахаш ба советски халкъа вахара боарам лакхбара тIаберзабаь парте кхиь. Укх шерарча шера бoхлойн гIулакхерча паьхен юкъера алаши 4,4 процента колхозий общественни боахамгара колхозхоша тIабоагIа доходаш 6,6 процента лакхлургъя. Укх шера общественни потребление фондашкара ахчан ба я хIаьта ишта мах боацаш гIулакхаш дарца а пхьоа лаьрхIача 63 млрд. сом, е соалкарчул 7,3 процент дукхагIа ахча кхоачарга бахача нахага. ВIарча хьанйолча бахача наьха хIара сага сих лоархIаш йола реальни доходаш планагIа лаьахIа хиннача тайпара; 5,2 процент лакхлургъя. Паччахьалкхени кооперативни торговле товарооборота план тIехкхоачашъергъя, дIадахача шерица нийсъача 7,2 процент лакхлургъя.

Укх шера хьалдергIа ерригa а лаьрхIача 106 млн. кв. метр чуIе моттиг йола цIеношт хIаьта цо йиш хулийтаргъя 11 млн. хIана баш аьнна йолча паьха чуIа моттигаш тоъе. Лакхача темпашгIа дегIаух бахача наха бытовой гIулакхаш делга. ДIахо дегIаенай просвещени, культура, укхрIена доравлга.

ХьалхагIе а хьаххаьчача, 1970 шера план кхоачашъяра результаташа боккъонца дог теша а деш хьахьюкх, КПСС XXIII-ча съезда Директиваш доархIаметIарча экономически социальни хьокхамашта толаме кхоачашъеш хилар. КарагIдаьнна уж хIамаш—советски халкъо тIегIертта къахьегарах, Советски Союза Коммунистически парте боккха организаторски болх барах хьахинар.

Цул тIехьагIа докладчика дийцар 1971 шера халкъа боахам дегIабоалабара доархIаметIара дешаш. Цо белгалдаьккхар, сесси хьажийта тIаена план хIанз 1971—1975 шерашта оттаеш латтача нийслагIча пхе шера плана керттера дакъа хилар.

1971 шера оттаьча паччахьалкхен плана тIа лаьрхIад, хоам бир Н. К. Байбакова, промышленность, юрта боахам, транспорт дIахо дегIаххувлилга, советски халкъа материальни хьали культурни боарам лакхбелга, вай Даьхен обороне низ чIоагIбелга, вежарашка даьча социалистически мехкашца цхьана легаду гIулакхаш шерделга. 1971 шера — кердача хьалхарча шера — плана керттера декхараш да общественни производства эффективность лакхъяр, юрта боахам дIахо айбар, КПСС ЦК июльски (1970 ш.) Пленума решенешка хьежжа цун материально-технически база чIоагIъяр, Iилма-технически прогресс сихъяр, цу ларда тIа халкъа боахама дерржа доакъош дегIаахара темпаш даккхелгеш советски халкъа хьал-торо айелгеш Iалашдар.

Общественни производства эффективность лакхъяра дIахо эргIайоахаш тоае лаьрхIад цун структурех халкъа боахама пропорцеш, Iилманеш техникаш карагIдаьнначаш сихагIа производствана юкъехкхаьа, материальни, къахьегама, финансови ресурсаех пайда рационально эша, производствени ду доал эргадоахаш тоаде, паччахьалкхен плановин къахьегамен дисциплина чIоагIъе лаьрхIад. Промышленность бIарча укхача лакхагIча темпашгIа дегIаухаргIа халкъа боахаме технически прогресси лакха эффективность Iалашъеш дола доакъош — электроэнергетика, машиностроени, химически, мехкдаьтта химически, мехкдаьтта, газови промышленноста доакъош.

Юрта боахама материально-технически база чIоагIъяра декхараш кхоачашдара паччахьалкхен капитальни вложенеш дикка дукхагIа дIаяхийта лерхI юрта боахамгеш цунца дувзадена йола промышленноста доакъошка, дукхагIа тоергIйолаш я техника, минеральни удобренеш, материальни ресурсаш кхьдола тайпаш. Юрта боахам энергеца кийчбелга Iалашдар духьа дIахо дегIайоалаеш я тракторни юртбоахамен машиностроени.

Плана тIа къаьстта боккха лоархIам бу халкъа боахама дерригача доакъошка къахьегама опсарле лакхъяра — мехка экономически низ айбеча керттера фактора. 1971 шера дукхагIа боаккхача промышленни продукцех 87 процент, дукхагIа даьча тIиппой монтажни балхех 91 процент, машинаькъа транспорта дукхагIа дIахьахьа дерригa мухьаш къахьегама опсарле лакхъяра чотах да. Юрта боахаме ерригa дукхагIа яьккха 4,6 млрд. сома маьха продукци болх беш бола болхлой 250 эзар сага кIезигбаьболлаше хьа а яьккхай.

Плана тIа оттадаьд материальни ресурсаш кхоара тоъал дукха мероприятеш чакхйоахилга.

1971 шера плангIа халкъа боахама дерригa доакъош дегIадоаладара дарда тIа мехка къаман доход 6,1 процент лакхъелга. Цу цхьан хана чаккдахь лаьрхIад къахьегамхой материальни хьал-торо дIахо лакхъяра тIаберзабаь парте кхиь кхоачашберггбола гIулаккаш.

1970 шера кхоачашъе лерхIачуча кийсача промышленни продукци 6,9 процент дукхагIа хьаергъя, тIаккха, укх шера а санна, вайга йиш хургъя продукци 7,4 процент дукхагIа хургйолаш йолчул «Б» группа сихагIа лакхлуйга оттаде.

1971 шера йоаккхаш йола электроэнерги 7,3 процент дукхагIа а хинна, 790 млрд. киловатт-сехьатага дIаккхоачаргъя, цу цхьан кхиа юрта боахаме производствана пайда эцаш йола электроэнерги 12,5 процент дукхагIа хургъя, юрта бахача наьха коммунально-бытовой гIулакхийка йоаяр—15 процент дукхагIа. Болх бе йолаялийта лерхI 12,2 млрд. кат йола энергетически мощностеш, цу даьхе 9,3 млн. кат—СССР Европейски даьхе тIа, цо йиш хулийтаргъя цу районе электроэнерги Iалашо дикагIа е.

Плана тIа лаьрхIача тайпара, йоаго хIана дукхагIа хилийтаро халкъе боахаме кхоачам бу. МехкдаьттагIа доаккхаргда 371 млн. тонн, газ — 211 млрд. куб. метр, кIор — 639 млн. тонн. Мехкдаьттагахьен газагахьен озаш дIахо тоаеш дIогIоргья йоагоча хIаман баланс структура.

ДIахо дегIайоагIаргъя Iаьржен сийрда бесаш долеш металлурги. 120 млн. тоннага кхоачаш хIапа даккхаш аьнна доаккхаргда болат, кийча прокат — 83,5 млн. тонн, е укх шерарчул 4 процент дукхагIа. Металлургически промышленноста доархIаметIара декхар да Iаьржача металлий дикал лакхъелга, цер сортамент шеръелга, прогрессивнегIен кхомегIен лоала проката тайпаш дукхагIа хьалделга.

Сийрда бесаш долча металлурги продукци 6 процент дукхагIа хургъя. Цу хана дукхагIа хьадергда алюминий — 6 процент, цIаста — 7 процент, цинк — 12 процент. Ишта дукхагIа арахецаргда дап титан, магний, наггахьа мара ца нийслуш кхы тайпа сийрда бесаш долеш металлаш.

ХьатIадоагIача шера 8,7 процент дукхагIа арахецаргъя химически мехкдаьтта химически промышленноста продукци. Цу хана хьаеш йола минеральни удобренеш 61,3 млн. тоннаг кхоачам (условни единицегIа лоархIаш), е 1970 шера арахецаргъя аьнна хетачул 10,2 процент дукхагIа хьаергхI. Хьаеш йола пластически массаш синтетически кIувнаш 1,8 млн. тоннага дIаккхоачаргда, химически хьоасий — 672 эзар тоннага. Ишта дукхагIа хьадергда химически продукце кхьдола тайпаш а.

Докладчика белгалдаьккхар химически продукце цхьадоле тайпаш хьаделга дегIадоаладара даьхе тIехьадусаш хилар, керттерча даьхе производствени мощностех шоай хаянхьен комплексой болх бе ца йолаелийтар бахьан долаш.

Машиностроени дегIайоалаяра план промышленноста цу даьхьа продукци дукхагIа яккхара тIаерзаяь да Iеш, этара хьалха, цун структурех дикала тоаяра, юрта боахама материально - технически база чIоагIъяра, халача балхий процессашта дIахо механизаци яра а тIаерзаяь я. Машиностроени продукци 10,2 процент дукхагIа хьаергъя. Дикка дукхагIа хьаергъя юртбоахама машинаш, цу хана 22 процент дукхагIа арахецаргъя хьайбай боахамерча, вовтIара оалхазараш лелаеча, доттъяраш кийчъеча балхашта механизаци яра машинаш.

Сихача темпашгIа дегIаухаргъя автомобильни промышленность. ХьатIадоагIача шера миллиона тIех хьаергъя автомобилаш. 1971 шера плана тIа чIоагIа уйла тIайохийт мехкарча тайп-тайпарча хьалашка болх булургболаш хьаяь тракторащ арахецара.

Дикалгахьа хувилаш хургда станкоинструментальни промышленносте. Цу даьхьа ерригa продукци 9 процент дукхагIа хьаеча хана числовой программин управлени а йолаш йола метала теда толашагIа йола станокаш 2,5 эзарнега кхачалца, е 50 процент совгIа дукхагIа арахецаргъя. Тоалургъя кузнечно-прессови машинай хьаяра структура. ДукхагIа арахецаргъя производствени процессашта автоматизаци механизаци яра средствош. Приборашй вычислительни техника средствашй 13 процент совгIа дукхагIа арахецаргъя, цу даьхе электронно-вычислительни машинаш—20 процент.

ПланегIа хьае лерхI халкъа боахаца дерригача доакъошта промышленностаи лаьрхIа низ болашагIен толашагIен йола машинаш.

Хьун, целлюлозно-кехата, хьу чаккйоахача промышленносте керттера уйла тIайохийтаргъя даьчан-полхийн дахчан-хьосеш Iоахьаш а кхы тайпа эффективнегIа йола кадалеш а дикка дукхагIа арахецара, производства отходех ясалча хьунахи пайда эцара чотах хьун ресурсех пайда дикагIа эцара.

ДIахо дегIайоалае лерхI гIиппой материалий промышленность.

Докладчика белгалдаьккхар, 1971 шера оттаьча плана тIа халкъо леладу товараш арахеца доакъош дегIадоаладара чIоагIа уйла тIайохийташ хилар, уж 7,1 процент дукхагIа хьадергда.

Яйгача промышленноста продукци 6,8 процент дукхагIа хьае лерхI, цу хана товарий дикал лаиъ а еш, ассортимент тоа а еш.

Промышленноста кхачан доакъой продукци 5,4 процент дукхагIа арахецаргъя. ЛакхагIча темпашгIа дегIаухаргъя дикагIа йола продукташ хьаю производство.

Культуро - бытовойн боахамен гIулакхашта лаьрхIе товараш 15 млрд. сома маьха, е 10,6 процент дукхагIа хьаде лерхI.

Бахача наха кхоачам дикагIа берrба дукхагIа хоатташ, укх тIехьарча хана торговле цкъаза доацаш хиннача товарашца. ДIахо дегIайоалаергъя колхозийн совхозийн гIоана йола промышленни производствош, хIаьта цар арахеца продукци 1971 шера 9,4 млрд. сомега дIакхоачаргъя, е 12 процент дукхагIа хургъя.

1971 шера промышленность дегIайоалаера планах дуцача хана, вьлар дIахо Н. К. Байбакова, цIаькха а белгалдаханза дарgдаш промышленность дегIайоаларан цун эффективность лакхъяраш союзни республикий Министрий Советаша, СССР министерствашен ведомствашен, ерригача предприятей коллективаша кхоачашде дешаш дола доккхий декхараш. Цу гIулакхa боккхача лоархIаме хила лелаш да болх беш йолча производствени мощностех пайда дикагIа эцара керда болх бе йолайлийтараш сихагIа карерзаяра. Мощностех биззa пайда ца эцара бахьанаш хIара предприяте малагIаш да хьажа а уж кхоачашбоацараш дIадахара хаьдда программа оттае я ез министерствашта.

Промышленность дегIаккхуаялара доархIамегIа дола вож довлла кийчъеча машиний оборудовани дикал, тешаме хилар, дукхача хана болх бергболаш хилар лакхделга, продукце дерригача тайпай технически боарами экономичности лакхъелга. Вай промышленносто арахецача продукце технически боарам хаддаша лакхлуш боагIа, шерра-шерра дегIаух ужала. Знак тьожаьца низ лелаш дукхал, аьгамдуъл дикала технически боарами дунен дIаьхаьIон образецашка хьежжа болаш йолча продукце дIалуйнa дакъа. Цунна цхьана цхьайолча предприятешa сукал бу шоай продукци кердаиккхара. ДIахо а арахецш къаленаш вадалеш тайпаш, боккъонца къовсаш лоаттабеш арахецача продукце дикал лакхъяра. Уж дешаш хIаьта хьалхара боаргIа конструкторски организацей болх дикагIа гоабара, производства технологи толашагIча тайпара шIаштIехьъяккхара, белхлой низа квалификаци лакхъяра дешаш кхы тIа а хувцеш ларелаш министерствашен ведомствашта.

Докладчика дIахайтар план Iалмаеш техникеш дIахо дегIаккхуялга беталлеш хилар. Белгальей промышленни продукце кердa тайпаш карадерзадарех цун технически боарам лакхбарех. Iалмаеш техникаш карагIдейначча хIанзарча хамарча гIулакхашка хьежжа йолча продукце дIалоаца дакъа алсамдаккхара хьакъехьа йола задании.

Халкъа боахама плана кийчъяьхьай машиний, оборудовани, приборий, материалий керда лоархIамегIа дола тайпаш карадерзадара хьакъехьа бола 600 совгIа задание я. хIаьта ишта хьалха латта технологи карерзаяра, производствана механизаци автоматизаци яра хьакъехьа йола 500 совгIа мероприяте а. хIаьта уж укх шера плана хьоаккхамел дукха тIех а я. Цунца цхьана кердача техника хьакъехьа йола дукха а задании белгалъю юкъарча доацаш министерствана чIоагIъеча планашка а. Плана тIа цкъаьстта бола тержам гIабоккхийт юрта боахама йола прогрессивни техника арахецара.

Халкъа боахама 1971 шера кердала техника хьоккхьаро йиш хулийт шера лаьрхIача 1,4 млрд. сом гарга экономически эффект хьалийтеш эшаш бола болхлой низ 400 эзар сага совгIа кIезигбе.

Паччахьалкхено дерригa а Iилма-тоахама балхашка дIаухийтаргдараш 1971 шера 13 млрд. сомага дIа я кхоачаргда, 8,3 проц. алсам а дарда, хьанна доход 6,1 проц. алсам а ергйолаш.

Цул тIехьагIа Н. К. Байбакова дийцар юрта боахама производство дегIаккхувлара хьакъехьа. ХьалхагIа белгалдаьккхача тайпара, вьлар цо, 1971 шера плана юкъе КПСС ЦК июльски (1970 ш.) Пленума сопанга хьежжа боккха тержам тIабахийтаб юрта боахама материально - технически база дIахо а чIоагIъяра. Юрта боахама ерригa продукци 88,6 млрд. сома маьха хургъя, дIаьта 1970 шерарчуча кийсача 5,5 проц. алсам а ергъя. КПСС ЦК июльски (1970 ш.) Пленума решенешка хьежжа уттаяьча чIоагIача планегIен планел совгIа кхеш паччахьалкхено шергйолча юрта боахама продуктай керттерча тайпашта ер боарамаш оттадаьд: ялат — 75 млн. тонн, шекара свекла — 77,8 млн. тонн, боамба-бедал — 6,2 млн. тонн, хьайбаш кхы тIара оалхазареш (дийна долаш за) — 13,4 млн. тонн, шура — 48,3 млн. тонн, фуаш — 20 млрд. фуъ. Цунах планал совгIа ийдергйолаш белгалдаьд: ялат — 15 млн. тонн, боамби — 210 эзар тонн, хьайбаш кхы тIара оалхазараша — 1,3 млн. тонн гарга, шура — 3,5 млн. тонн. Планал совгIа ийде белгалдаьд продукце кхы кхьалоъла тайпаш а.

Докладчика теркалдайтер йиганеш кхачани промышленноста производствени программа къоастам бечеш баха нах кхачанеш халкъа потребление тоазрашшеш. IалашбечеЮ юрта боахама бедала ресурсашта юкъе боккха лоархIам болаш планал совгIа ийераш а хилар. Цудуха союзни республикай Министрий Советий, моттигашкарча органий, колхозий, совхозий декхар да, чIоагIегIача плана тIа белгалдаьча боарамегIа паччахьалкхенга продукци йоххийта дикка Iалашдар хинна цу йош, планал совгIа продукци ийдера заданеш кхоачашъяра долла хIама делга а.

Плана тIа оттаяь заданеш кхоачашъяра юрта боахама болх лоша хьувкъам лакхбе, хьайбаш дебае, цар продуктивность лакхъе еза. Уж гIулакхаш кхоачашдара 1971 шера юрта боахама ела лерхI 50,5 миллион тонн минеральни удобренеш, е укх шерачул 4 миллион тонн дукхагIа.

Хьайбай боахама доагIара база чIоагIъяра нийнийн дагIейнийн продуктивность дикка лакхъе, промышленни хьасане комбикормаш дукхагIа яха. Юкъарча доацаш совхозашкен колхозашкен комбикормаш яхара йола белково-витаминни добавкаш кийчъе лерхI.

Паччахьалкхени колхозийн средствай, хIаьта ишта колхозашта, совхозий болхлоштех гIулакхерча нахан чубаха цIенош хьалдарга дIайохийтача средствай чотах бIарча хьайнцача юртабоахам дегIабоалабарга дIайохийта капитальни вложенеш 22,5 миллиард сом 1970 шера хургъя аьнна лоархIачул 12,2 процент дукхагIа хургъя.

3,5 миллиард сом гарга паччахьалкхен средствош, е укх шерарчул 13 процент дукхагIа дIаяхийта лерхI ирригационно-мелиоративни гIишлош хьалъярга. Цо йиш хулийтаргъя хьатIадоагIача шера 360 эзар гектар керда хий дехка лаьтташ болх бе доладалийта, 823 эзар гектар уналлаш совцей тIоадаллиш йола лаьтташ доквале, 6 миллион гектар даьгIенашка хий диллa.

Боамби дукхагIа баьккхара Голодни степь яхача, Каракумски канала тоне, Киршински ара керда хий декха лаьтташ боамби дIаберa кийчдергда. Узбекски ССР-е йоккхий гидротехнически сооружениеш хьалъергъя.

Поволжьен Украински ССР-ен лаьтташка хий диллара дукхагIа болх бергба. Дуга дукхагIа дакхара дIахо а хьаьергъя Красноярски водохранилище, Каховски, Нижневолжски, ишта кхьайола хий дехка системаш, хIаьта ишта Сырдарьин Амударьин тоахалеташкара хий дехка системаш.

ХьатIадоагIача шера боккха теркам тIабохийт юрта къахьегамхой низа чубаха - бытовой хьалаш тоаяра. Нах чубаха цIенош хьаддарга, хIаьта ишта коммунальни боахама объекташ, школе дахa ха йоалача берий учреждениеш, клубий хьалъярга 2 миллиард сом совгIа паччахьалкхен капитальни вложенеш е укх шерарчул 7,5 процент дукхагIа.

Юрта боахам дегIабоалабарга плана тIа дIаяхийта лерхIа капитальни вложенеш, 8,1 миллиард сом боарам бола колхозий средствош юкъе а йохийташ, йиза Iалашъю материальни ресурсашца.

Юрта боахамга хьатIадоагIача шера кхоачаргъя дикка дукхагIа автомобилаш, тракторащ, юртбоахама машинаш, кхьайола техника.

Промышленни министерствай ведомствай декхар латт плана тIа белгалъяьккха техникен кхьйола материальни ресурсашш юрта боахамга хувшице йоаццаш дIакхачийтарах, хIаьта ишта халкъа боахам цу даькъана кхы тIа ресурсаш дахарах а.

Мукъ хIа-хьа кхахьара хьакъехьара халкъа боахама хьашташ кхоачашдар духьа хIаьта ишта транспортни бувзамашта дIахо рационализаци е лерхIаш, транспорта дерригача тайпай грузооборот 5,3 процент лакхлургъя, цунна машинаькъа яр 3,6 процент, автомобильни яр — 7,9 процент, форда яр — 7,4 процент, трубопроводни яр хIама ца эшаш 13 процент. Плана тIа транспорта дерригa тайпаш комплексни дегIадоаладе а, цун материально - технически база дIахо чIоагIъе а, хIаьта ишта транспортни средствех кхы а эффективнегIа пайда эца а лерхI.

Машинаькъа транспорта къаьстта теркам тIабохийт плана тIа машинаькъай болх беш йола сеть лакхъяра.

Из де лерхIаш 800 километр совгIа дола цоллагIа машинаькъаш болх бе доладалийта, 1000 совгIа километра электрификаци е, 2100 километр совгIа йола машинаькъа линеш автоблокировкацеи диспетчерски централизацеи кийчде лерхI. Ишта дегIабоалабе лерхI сортировочни грузовойн станцей наькъий боахам а. Цул совгIа, йоахкаргъя 410 километр хула керда машинаькъай линеш. Транспорта цу даькъага дIайохийтача капитальни вложенеш боарам 11 процент гарга лакхлургба, хIаьта гIишлоешъяра монтажни балхаш — 17 процент совгIа.

Машинаькъаьен хьалдуъ доаллш болча состава кердача паркана, парка лургъя 1200 магистральни секции 490 маневровой тепловоза, хIаьта мухь кхухьа вагонаш 60 эзар, е 8 процент дукхагIа хургъя.

Плана тIа белгалйоах мухь дIа-хьа кхахьара транспортни средствех пайда эцара шIаштIехьдаьккха тоадара мероприятеш, къаьстта аьнча, мухь кхухьача поезда доала, мухь кхухьача вагонийн локомотиван балха опсарле лакхлургъя.

Транспортни кердача средствашца хьалдузаргда транспорта кхьдола тайпаш а. Масала, автомобильни транспорта лургъя 334 эзар мухь кхухьа автомобиль, форден доадача хиш флот хьалдузаргда беррига а 1 миллион тонн совгIа мухь кхухьаргболча кердача кеманашца.

Доккхий балхаш де лерхI 1971 шера бувзама даькъе а.

Н. К. Байбакова белгалдаьккхар 1971 шера материальни производство, культура, просвещени, укхпIено лорар, дIахо а фусамаш тоаяр дегIадалладара хьакъехьа белгалъяьха заданеш кхоачашъяра капитальни гIишлош хьалъяра оттаяь программа толаенца кхоачашъяр жоадаме лоархIам болаш хилар.

Плана тIа оттаяча дегIааххара темпашка, къаман доход структурага, капитальни гIишлош хьалъяра къоастаеча материально - технически ресурсашка хьежжа финансировани ерригача моттигий чотах капитальни вложенеш боарам 1971 шера 86,3 миллиард сом хургйолаш, е укх шера кхоачашхургба аьнна хетачул 7,2 процент дукхагIа оттабьаб. Из деш паччахьалкхен капитальни вложенеш 73,6 миллиард сом а хургъя, 6,5 процент лакх а лургъя. цунна гIишлошъяра-монтажни балхаш 43,5 миллиард сом, е 7,1 процент дукхагIа.

Халкъа боахама доакъошка дIайохийтача паччахьалкхен капитальни вложенеш боарамаш къоастадеш СССР Министрий Советo из дир этара тьалха КПСС ЦК июльски (1970 ш.) Пленумо белгалдаьха юрта боахаме материально - технически база чIоагIъяра декхараш кхоачашдарца дергдоаш хилара а экономика дегIайоагIача хилийта ергйоаца пропорциональность Iалашъяра а тIагIолла.

1971 шера плана тIа оттаю производствени мощносташ, керда йоккхий предприятеш болх бе йолаялийтара чIоагIа йиза йола, бакъду реальни йола заданеш. 1971 шера план кийчъеча хана, дIадахача шерашка а санна, белгалдаьккхар докладчика, капитальни вложенеш этара хьалха йолайолийташ йолча боккхача доархIамерча объекташка вIашагIтохар духьа керда предприятеш объекташ хьалъярах СССР министерствашa, ведомствашa, союзни республикай Министрий Советаша цхьайола предложенеш юхаяха йийтар. СССР министерствашa, ведомствашa, союзни республикай Министрий Советаша гIишлош хьалъелга сихдар духьа йиш махулла кIезигъе ела хьалъярах шоаш решенеш тIаэцал йола керда хьакъе йоаеш йолл гIишлош вIалла ца ергйоала объекташ мара хьалъерг а йоаллаш.

ДIадахача шера партен правительства тIайийцар капитальни гIишлош хьалъелга тоадара тIаерзаяь цхьайола решенеш. Укх шера план кхоачашъяра итогаша хьахьоккхеш махкилара, цу гIулакхаша дика алларо йир гIишлош хьалъелга сихдара, производствени мощностеш болх бе йолаялийтара. Цунца цхьана кхы а дукха хIама да ле дезаш гIишлош хьалъяра планировани тоаяра, проектно-сметни гIулакх лертIадаккхара, хIаьта ишта гIишлошъярен монтажни организацей болх тоабара.

1971 шера капитальни гIишлош хьалъеча керттера декхар да производствени мощностеш болх бе йолалийтарех нах чубаха цIенош хьалдаь даьха наха дIадахарен плана дувцилге йоацаш кхоачашъяр. хIаьта ишта гIишлош яра монтажни балхаш дикагIа дар а. Цунна тIаберзабаь хила беза гIишлош еча организацей, министерствай, ведомствай, союзни республикай Министрий Советий беррига а болх.

Оттаеш йола къаман доход лакхъяра, вьлар дIахо Н. К. Байбакова, йиш хулийт дIахо а советски нахa вахара хьал лакх деррдола хIама 1971 шера плана тIа оттаде. Халкъа вахара хьал лакхъяра вIашагIтекха хьакхамаш шойн дола реальни доходей бахача наьха хьаш сага сих лаьрхIа, лакхехьа белгалдаьккха махкилара, 4,2 процент лакхъе лерхI.

Бахахойн гIулакхерча хьалхен юкъера лаьрхIа йола алапи 2,8 процент лакхлургда, хIаьта колхозашта хьайндача къаьх колхозий общественни боахама тIера доагIар даьча лоархIамеш 5,5 процент лакхлургда.

1971 шера бахача нахага кхоачаргйола потребление общественни фондашкара ахчан выплатеш, хIаьта ишта мах боацаш деш дола гIулакхаш а 1970 шера 63 миллиард сом хиннача юкъарча суммегIа 66 миллиард сом да.

1971 шера плана тIа боккха теркам тIабохийт торговли общественни кхачен лакхбара.

Плана проект оттаеча хана КПСС ЦК-ан СССР Министрий Советон къаьстта теркам тIабахийтар бахача наха эша товараш хьадара, цу гIулакха тIехьдола кхоачамбоацараш дIадахара, бахача наьха хьашташ кхоачашдеа.

КПСС ЦК-ан СССР Министрий Советон дикка дергдоаш лаьрхIар союзни республикай Министрий Советий хулгалхой, министрий, предприятей директорий халкъа эша товараш хьалелга дегIадоаладарая бахача наха нанахна уж товараш хилийтара йола бешттохкам лакхбаьна баргбоаш.

Союзни республикаш, министерствош, ведомствош, царна цхьана еза - йоккхача промышленноста доакъош а, декхарийла да СССР торговле Министерствонa цхьана хIана кхоачашдийлал доаца товараш дикка дукхагIа арахецилга Iалашде а уж кхоачамхилал хилийтара хаяни къоастие а. Торговле уж цхьадола товараш ца тоъара гIулакх дувзадена да цхьайолча министерствашка уж арахецара производствени мощностеш Iалашъяь ца хиларца. Цунна цхьана ледара хьож бахача наха цхьадола тайпа товарий эшаш хиларга а цун тендении хувцаллаярга а, цо чоалхане доакх хилийта даргдоаш товараш арахецара вIашгIтIехьдаккхара цхий ханнахьа промышленность кийчъяр.

Общественни кхачан оборот 16,5 миллиард сомага дIакхоачае 8,6 процент лакхъе лерхI. Бахача наха маьхах деш дола гIулакхаш хьатIадоагIача шера 7 процент лакхде а 16,4 миллиард сомага кхоачаде а лерхI. Бахача наха деш дола бытовой гIулакхаш 4,8 миллиард сома боарам болаш де лерхI, е 1970 шера даьрел хIана ца эшаш 17 процент дукхагIа. Царца юртарча моттиге 1,1 миллиард сома маьха, е 22 процент дукхагIа а деш.

Кхы а хьалдергда нах чубаха цIенош коммунальни гIирсаш. Уж гIишлош хьалъяра финансировани ерригача моттигашка гIолла 1971 шера дIаяхийта лерхI укх шера хиннарел 6,2 процент дукхагIа капитальни вложенеш.

Финансировани ерригача моттигий чотах дерригa а 117,8 миллион квадратни метр хула нах чубаха цIенош хьалдаь доахаргда. Царца паччахьалкхен средствай чотах 71,8 миллион квадратни метр а долаш, е 1970 шера хьалдаь доахаргхилара дог доалача цIенойл 5,9 процент дукхагIа. Нах чубаха цIенош — гIишлош еча кооперативни средствай чотах хьалдаь даха лерхI 7 миллион квадратни метр хула нах чубаха цIенош. Нах чубаха цIенош хьалдара белгалъяьккха программа кхоачашъяраха городе баха нах 1971 шера цхьан сага сих лерхIаш 11,2 квадратни метр хулача квартирашца Iалашберrба.

Кердача пятилетка хьалхарча шере плана тIа дIахо а дегIабоалабе лерхI коммунальни боахам. Цу гIулакха лаьрхIе йола паччахьалкхен капитальни вложенеш 6,3 процент дукхагIа хургъя. ДукхагIа хулийтаргъя школе деша даха ха йоалача берий учреждениеш. Паччахьалкхен бюджете йола берий бешамешкарен яслешкарен бераш 1971 шу чаккхдоалаш 9,5 миллион сага хургъя, е шера 360 эзар бер дукхагIа хургда.

Юкъарча дешара школашка 1971—72 дешара шу доладуш деша дагIа бераш, школе деша дагIа ха йола бераш лаьрхIача, укх шера деша даттIараш массея хургда, йоккхайолча классашка дешададатIараш дукхагIа а хулеш. Дешара дIаьхаь ди долча цкъалахкен группашкен деша багIа дешархой 5,4 миллион сага хургва, уж дуа укх шера хиннарел хIина ца эшаш 300 эзар сага дукхагIа. Дешара къоастаеш йолча паччахьалкхен капитальни вложенеша йиш хулийтаргъя 1 миллион дешара моттиг йола керда школьни адамеш болх бе йолаялийта.

Профессионально - технически дешара заведенешка дикка дукхагIа кийчъе лерхI кадраш. 1971 шера цу дешара заведенешка кийчъергва 1,7 миллион квалифицированни болхло. ДукхагIа кийчъергъя юрта боахама эша механизаторий кадраш.

ДукхагIа кийчберrба лаккхерей юкъера специальни образовани йола специалисташ. Лаккхерей юкъерча специальни дешара заведенеша кийчъергва 1,7 миллион совгIа специалист, царех 660 эзар гарга лаккхера образовани йолаш бараш а болаш. Из деш хьалха а санна тIехьхургда кийчахьара дешар специалисташ кийчбара этара эффективнегIа йола форма хиларах тарра.

ДIахо а дегIадоагIаргда унахцIено ларар. Керттера керда гIишлош хьалъяра чотах а долаш больничной сеть хIама ца эшаш 60 эзар маьнги шерлургъя. Симаргія 72 эзар сага воагIаргвола амбулаторно - поликлиническа учреждениеш болх бе йолайоайт. Мехка йоккхача городашка дIахо а хьалъергъя доккха квалифицированни медицински помощь лергдола йоккхий дукха профилаш йола больницаш. Цунна цхьана хьалъе лерхI районни больницаш а. 1971 шу чаккхдоалаш мехка хургба 2730 эзар больничи маьнги. Бахача наьха 10 эзар сага лерхIаш 111 маьнги хургба.

Докладчика хоам бир 1971 шера ерригача союзни республикай экономикен культурен дIахо а лакхъе лерхIаш хилларах.

Сихача темпашца дIахо а кердаяргъя мехка маьибоанен районашкара: СибаретIера - Дальни Востокера, Казахстанера, Средни Азера Iалаьмате йоккхий Iалама ресурсаш, лакхъергъя экономически потенциал. Цу районашка мехкдаьтта 27 процент, газ — 12 процент, алюминий 11 процент, глинозем 50 процент, рафинированни цIаста 12 процент, чон 24 процент, каустически сода 28 процент, картон 12 процент дукхагIа доаккхаргда. Ерригача союзни республикашка дикка дукхагIа арахеца лерхI бахача наха дукха эша товараш, КПСС ЦК июльски (1970 ш.) Пленума решенешка хьежжа доккхий балхаш дергда юрта боахама материально-технически база чIоагIъеши юртбоахама продукци дукхагIа арахецаш.

1971 шера плана тIа, вьлар дIахо Н. К. Байбакова, белгалдаьккхад дIахо арахьара торговли Советски Союзо дунен къоча мехкашца вIаши леладеча экономически гIулакхий кхьайола формаши дегIайоалаелга. Советски Союзо арахьарча торговле оборот, СССР-о технически ноекъостал а деш доазол дехьа хьалъеча объекташта лун йола оборудовании материалаши юкъе а йохийташ, укх шерарчул 7 процент лакхъе лерхI, экспорта структура тоа а еш.

ДIададахача шерашка а санна, экономически вIаши гIулакхаш леладечеш арахьарча торговлен керттера моттиг лоацаргъя социалистически мехкашца. СЭВ членаш долча мехкашцар товарооборот кердача пхе шера плана координаце ларда тIа оттаьча дукхача хьаьрча экономически соглашенешка хьежжа лакхлургъя, 1971 шера плана тIа лерхI цу мехкашцара производственно - технически бувзамаш производствана специализаци кооперировани яра, вIаши леладу Iилма - технически гIулакхаш шердара, СЭВ членаш долча хьаштдолча мехкий низ цхьадоля промышленноста доакъошт производства тайпаш дегIадоаладара цхьайоля актуальни проблемаш чехкагIа къоастаяра дикка гIолла кIоаргде.

Уж бувзамаш дегIадаккхарой шерадаларой новкъостал дергда ерригача социалистически система хьаштаща дIахо а къаьхегам дунен халкъашта тIкъе социалистически бенъара, производствана специализаци кооперировани елга дегIадоаладаран кIоаргдаран Социалистически мехкаш вIаши леладу экономически гIулакхаш чIоагIдаро Iалашду технически прогресс сихъелга, производства эффективность лакхъелга, бахача наьха вахара хьали боарам лакхбелга.

Арахьара торговли дегIадоагIача мехкашка вIаши леладу экономически гIулакхаш дIахо а шерде лерхI, цо новкъостал дергда къаман экономика лакхъяра. Цу мехкашцара товарооборот къоастаяй йолаш йолча шина агIорахьарча соглашенешка хьежжа, СССР экспорте дегIадоагIача мехкашка керттера моттиг лоацаргъя машинашен оборудованиен, царна СССР новкъостал деш хьалъеш йолча комплектни предприятей поставкаш а йолаш.

Цхьан хана дукхагIа хургда цу мехкашкар Советски Союзе доагIа бедалеш кхачани товараш, хIаьта ишта торговли соглашенешта а цу мехкашта дешa советски кредиташ юхадерзара а тIагIолла луш йола цар промышленноста изделеш.

ВIаши пайдане леладеча гIулакхий ларда тIа технически дегIаьдаьккхача капиталистически мехкашцарча экономически бувзамаш дIахо а дегIадоалае лерхI плана тIа. ХIанз цхьайолча Малхбузен Европа мехкашца товарий дIа-хьа даххийтара йоккхий экономически соглашенеш яй.

Материальни, къахьегама, финансови ресурсех этара эффективно пайда а эцаш плана заданеш кхоачашъяр, вьлар ше йисте воалаш Н. К. Байбакова, хIара боахама хулгалхочоа а предприятей, хьалъеш латтача гIишлой, колхозий, совхозий, организацей, учреждениеш коллективашта а закон а хинна дIаотта деза. Цунах дика лард хургъя хьатIайоагIача пятилетке дIахо а вай мехка экономика лакхъяра, советски халкъа вахара материальни культурни боарам лакхбара, мехка обороноспособность чIоагIъяра.

ХьатIадоагIа шу къаьстта доархIам болаш да вай мехка вахара. 1971 шера март бетта хургъя нийслагIча пятилетке халкъа боахам дегIабоалабара доархIаме решенеш тIаэцаргйола КПСС XXIV съезд. Вай халкъ съездага дола партена говзалъа кхотадеш, шийн къахьегамца вай Даьхен низ чIоагI а беш. Цунах латт коммунизм хьалъеча Советски Союзо тьламаш доаллргхьадарах бола тешам.

1971 ШЕРАРЧА СССР ПАЧЧАХЬАЛКХЕН БЮДЖЕТАХИ 1969 ШЕРАРА СССР ПАЧЧАХЬАЛКХЕН БЮДЖЕТ КХОАЧАШЪЯРАХИ

СССР финансай министра депутата В. Ф. Гарбузова доклад

Советски Союзе къахьегамхойн Коммунистически парте хьалхлена майоагIара чакхйоккхаш я бархIлагIа пятилетка, аьлар докладчика. ХIаннзелла а бязза чешах болаш парте съезда XXIII-ча съезда керттерча экономически социальни хьокхамий хьакъехьара Директиваш толамца кхоачашъяь лархIа мегаргйоалаш я. Советски Союзо керда рубежаш яьхай мехка экономически низ лакхбеча, халкъа вахара хьал тоадеча.

Оттадаь декхараш кхоачашдеча Iалальмате боккха лоархIам болаш хилар ленински юбилей КПСС хургйола XXIV съезди белгалйоаккхаш советски наьха политически къахьегамен хьинар лакхдалар, социалистически яхь шерра яржар.

Советски наьха ударни къахьегамо новкъостал дир берригa халкъа боахама тешаш сихъяра, общественни производства эффективность лакхъяра, мехка политически, экономически, культурни вахаре кердй дохкхий толамаш дахара.

Вай промышленность дегIайоалгIа лакхйеча тешшаме чIоагIачи темпашца. Укх шера промышленни производство 8,3 процент лакхлу, хIаьта йхе шера цкъан ахазлей гарта лакхлургья из. Дуккхача предприятеша, промышленноста довкъоца, цхьайолча областаша республикашен рапорташ тел пятилетка хапал хьалха кхоачашъярах.

Парте XXIII-ча съезде, КПСС ЦК Пленумий решенеш кхоачашъеш, колхозхошен совхозий болхлошен города къахьегамхошца доккха новкъостал а деш дикка лакхбаьб социалистически юрта боахам. ДIаяччача хана лаьттанцарен хьайбайн продукташ дикка дукхагIа а яьхай, кийч а йоай. чIоагIъеннай колхозийн совхозийн экономика а финанса а.

Общественни производства эффективность лакхъеча тIа-тIа боккхагIа лоархIам бола моттиг лоацаш долча советски Iилма керда доккхий толамаш даьхад. Вай Iилма къестаю технически прогресс сихъярца, общества производительни низаш кхы а чехкагIа дегIадоаладярца, мехка экономикен культурен дIахо а лакхъярца юкъаенна йола боккхача лоархIамера проблемаш.

Социалистически экономикен производства эффективности лакхъеча боккха лоархIам болаш хилар парте XXIII-ча съездон КПСС ЦК 1965 шера сентябрь бетта хиннача Пленумон оттаяь халкъа боахама хьалхле лелаерга эргадаьккха тоадара хьакъехьара мероприятеш.

Боахам хьалбеча доахача толамашца чIоагIало а луваш, белгалдаьккхар В. Ф. Гарбузова, Коммунистически парте Iалашду халкъа вахара боарам хадданза лакхлулга. Потреблененен накопленен пайдане дIаяххийта къаман доход пятилетка шерашка 40 процент лакхлу.

Пятилетке къаман доход лакхъяро йиш хилийтар бахача наьъа аьхан сага сих йола реальни доходаш 33 процент лакхъе, вешта аьлча парте XXIII-ча съезда Директиваш тIа лаьрхIа хиннача боаранал дукхагIа. Дикка лакхденнад болхлойн гIулакхерча наьхен алапи, колхозхой доходаш, тIа-тIа боккхагIча боарамех тел потребление общественни фондашкара къахьегамхошта луш дола выплаташа льготаши: профсоюзашь доал деш йола паччахьалкхен социальни страховане бюджет цкъан ахаяен лакхъенай. Цу бюджета чотах дIател гIулакхерча наха луш дола пенсеши поге...

Пенсеш, Iалашду парте сентябре куройрен дарба долчи санаторешка...

Советски халкъа вахара боарам хадданза лакхлуш хилара къаьхта доле тешал да розничи товарооборот дикка лакхъялар, цун юкъера боарам пятилетка шерашка плановй заданеш лакхбелар. Шерра хьалдир нах чубаха цIенош культурно - бытовой гIишлош, пхе шера хIама пазнашц 55 миллион сага фусамий хьалдеш тоадаьд, хьалхий дукха школаш, больницаш, берий учреждени.

Производство дегIадр бахьан долаш хадданза лакхъелар социалистически накопленеш. Укх пятилетка бюджет 44 процент лакхъелар, пхе шера плана заданеш тIара, из кхоачашъяь партен правительствай тIаййцача решенеш тIара хьайоагIача мероприятешта хадданза финансировани елга Iалашдир. 1970 шера СССР Паччахьалкхен бюджет кхоачашъерга доходаш 153,9 миллиард сом е планах 102,2 процента расходаш 152,3 миллиард сом е планах 101,4 процента долаш; доходаш расходел 1,6 миллиард сом дукхагIа хургья.

Вай мехка къахьегамхоша чIоагIа дега дика хеташ белгалйоах укх шерен бIарччача хьайча пятилеткин боахама а финансовой а планаш кхоачашъяра результаташ. Даьхача толамаша хьахулийт экономика кхы а лакхъяран халкъа вахара материальни а культурни а боарам лакхбарен эша дика лард. Парте XXIV-ча съезда мадоагIара некъадехара хьатIайоагIача пятилетке съездо оттадаь декхараш кхоачашдарах чIоагIо ю да советски халкъ.

Докладчика хоам бир СССР Министрий Совето сесси хьожаргIолаш чIоагIъергIолаш 1971 шерара — пятилетка хьалхарча шерара СССР Паччахьалкхен бюджет юкъеяхьаш хилара. Бюджета проект оттаяй халкъа боахам дегIабоалабара, цун эффективность лакхъяра, дIахо а юрта боахама экономика лакхъяра, халкъа вахара хьал лакхдара, мехка обороноспособность чIоагIъяра темпаш сихъяра парте XXIII-ча съездеи КПСС ЦК Пленумийн решеней лард тIа.

КПСС ЦК декабрьски (1969 ш.) Пленумо кIалзарча ханарча эгара керттерча экономически декхарех лерхIаш оттадаьд технически прогресс сихъяр.

КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева аьнад: «Iилма - технически революци кхоачашъерал лоархIамегIа гIулакх дац хIана экономика. Цунна тIехье да, цу тIара хьадоагIаш да вай общество дегIавзара дуккха проблемаш кьоставлга. Советски промышленноста хIара кулгадхоно, хIара къахьегамхочо кхетаде деза Iилма-технически революци чакхйоаккхача юкъе хьинаре дикка, аьна цо дIадехараш бIаргадех декхарийла ва иза.

Iилма - технически революци сихъяра декхараш тьахьокха да 1971 шера бюджета расходаш тIеи доходаш тIеи. Халкъбоахама плана проекта тIа оттаяьча еррига мероприятеша финансировани елга Iалашду бюджето.

СССР Паччахьалкхен бюджет хьалхашка яль: 160,8 миллиард сом расходаш а йолаш. Доходаш расходел 0,2 миллиард сом совгIа хургйолаш оттаяй.

1971 шерарa СССР Паччахьалкхен бюджета расходаш 5,4 процент лакхъю, керттерча тайпаех укх суммашка къоаста а яй:

(миллиардаш сомаш).

	1970 ш. (кхоачашъе тарлур)	1971 ш. (проект)
Еррига расходаш.	152,3	160,6
Цунца:		
Халкъа боахам...	71,4	77,0
Социально - культурни мероприятеш...	56,0	58,4
Оборона ...	17,9	17,9
Управлени...	1,65	1,60

СССР Паччахьалкхен бюджет, белгалдаьккхар В. Ф. Гарбузова, машаре боахам хьалбарен культура лакхъярен бюджет я. 1971 шера халкъа боахамген социально - культурни мероприятешкен дIайохийтача расходаша еррига бюджетах 84,3 процент лоаппаргда.

1971 шера халкъа боахам дегIабоалабарга бюджета, предприятейи боахама организацей шоай йолча средстай а банковски кредитай а чотах дIадохийтаргда 154,9 миллиард сом, из хул укх шерачул 18,1 миллиард сом е 13,2 процент дукхагIа.

КПСС ЦК декабрьски (1969 ш.) июльски (1970 ш.) Пленумий решенешка хьежжа дукхагIа хулийт халкъа боахама берригача доакъошка, технически прогресс сихъярга, юртбоахама производство дIахо а сихха лакхъярга, халкъа дукха эша товараш деш йола производство шерьярга дIайохийта 5атраташ.

Лакхлу 1971 шера бахача наьъа социально - культурни хьашташ кхоачашдарга дIайохийта ассигнованеш цу гIулакхашка дIайохийта расходаш 58,4 миллиард сом. 1970 шера хиннача расходел 2,4 миллиард сом дукхагIа хургья.

1971 шера СССР Паччахьалкхен бюджета доходаш къоастаяь а дIахо а общественни производство, хьахьегама овсарле, социалистически накопленеш лакхъе лоархIаш. 1970 шерала ницIсйча бюджета доходаш лакхлу 6,9 миллиард сом е 4,5 процент.

Социалистически боахамтера йоагIа поступленеш белгалъяьхай 145,9 миллиард сом долаш. уж хул бюджета еррига доходах 90,8 процент. Керттерча тайпашка делаяча уж дIакъ укх тайпара:

(миллиардаш сомаш).

	1970 ш. (кхоачашъе тарлур)	1971 ш. (проект)
Еррига доходаш...	140,2	145,9
цунца:		
производственни фондех, паччахьалкхен предприятейи организацейн пайдингара йола фиксированни кхийолен платежаш	53,8	54,8
Оборота тIара йоагIа налог	48,8	54,1
Социальни страховане йола паччахьалкхен предприятейи организацейн взносаш, арахьарча торговлегара йоагIа поступленеш, колхозашкара йоагIа подоходни налога кхийола доходаш	37,6	37,0

1971 шерара паччахьалкхен предприятейи боахама организацейн пайдан юкъара сумма 88,6 миллиард сом лаьрхIай, укх шерачул 12 процент гаргга дукхагIа кул из.

Производство шеръяргея экономически стимулироване фондаш хьалъяргея хIадахийтара 1971 шера предприятешкен боахама организацешкея кхоачаргда 36,5 миллиард сом е укх шера хинначул 6,4 миллиард сом дукхагIа.

Оборота тIера йоагIача налога поступленеш къоастаяй 54,1 миллиард сом долаш е нIаши нийсдеча хьалашка укх шерачул 4 процент лакхагIа.

1971 шера колхозашкара йоагIа подоходни налог, пар ахчан доходаш тIара нийсъяь, 0,7 миллиард сом къоастаяй. Укх шера СССР Лакхехьарча Совета Президиумо лоархIаме чуапамаш хьа колхозашкара йоагIача подоходни налогах долче Указа тIа. Налога ставкаш оттаю хIара колхоза рентабельноста боаранга хьежжа, цо йиш хулийт къаьст - къаьстта колхозий налогаш вештаяш къоастаяча хана пар экономически хьал дикагIа лархIа.

1971 шерара бахача налого йоагIа паччахьалкхен налогаш йолаш йолча налогий ставкаш тIарен влаше фонд лакхъялара тIерен, хургйолаш къастаяй 1971 шерара бахача наха тIера йоагIача налогий юкъара сумма 13,8 миллиард сом боарам болаш лаьрхIай.

СССР Паччахьалкхен бюджете лаьрхIай СССР кхыча мехканашкара экономически, финансови, кредитни гIулакхаш шердара йолча паччахьалкхенашта юкъерча соглашенеш тIара хьайоагIа мероприятеш кхоачашъяра хилаза эргйоалда средстваш. Уж гIулакхаш оттадаь цхьатарра бохьо хилара, суверенитет лархIара, вIаши пайдане хилара принципаш тIа. Дунен халкъашта юкъере инвестиционни банк хьаярца дувзаденнея СЭВ членаш долча мехкашта юкъе соглашени оттаярга хьежжай 1971 шера бюджете лаьрхIай Советски Союзо цу банка капитала юкъе йохийтача взносашта хилаза эргйоаца ассигнованеш.

ХьатIадоагIача шера боахам а культура а дегIамхулача керда доккхий декхараш кхоачадеш хургда советски халкъ. Уж толаме кхоачашдара боахама дерригача доакъошка нахаддаш лакхъе еза къахьегама овсарле, цIенхашта кхох а беш дIаххийта еза материальни финансови ресурсаш, кхоачаш е еза материальни финансови ресурсаш, кхоачашъе еза паччахьалкхен плановни финансови дисциплина. Уж дIадехараш кхоачашдаро торо хулийтаргья кердача пятилетка плани бюджети йиза кхоачашъе.

Вай социалистически промышленность, дIахо дуна доладчика, доккхийча толамашца дIайолаю керда пятилетка. КПСС XXIII съезда директивашка хьежжа укх тIехьарча шерашка эргайоаш толый промышленноста отрасленей структураш. Бахача наха эша товараш арахецара сихдара чотах вIаши гаргаьккхай производства средствааш хьарен наха делаю хIамаш хьарен темпаш.

Тоаденнад предприятей балха экономически финансови хьокхамаш. Коммунизм хьалъярал мтара чоалханегIдола декхараш кхоачашден советски халкъа хьал-торо дIахо а тоелга Iалашдеш могаргдола Iалальмате боккха низ бола индустри я Советски Союзе.

1971 шера промышленноста финансировани ара дIахеп 78,8 миллиард сом, е 15,3 процент дукхагIа. Халкъа боахама дерригача доакъошта технически прогресс елга сихдара хоадам боллаш лоархIам бола еза промышленность дегIайоалира дIахеп 65,7 миллиард сом. ХьатIадоагIача шеро дикка дукхагIа ахча дIадохийтаргда машиностроене - укх тайпарча доакъошка: станкостроительни инструментальни промышленноста министерстваш дегIайовлеча — 21,4 процент, тракторни юртбоахама машинаш ечен промышленносте — 34,5 процент, еIгачен кхачани промышленноста а бытовой прибораш тьаеча а промышленносте — 23,4 процент.

Парте Центральни Комитетон Советски правительствай дикза даьгдоацаш лерхI кердача пятилетка хьалхарча шера еза промышленность дIахо а дегIайоалаяса ларда тIа бахача наха эша товараш арахепара темпаш сихъелга. 1971 шера бахача наха эша предметаш («Б» группа) арахепаяе 7,4 процент дегIадоагIаргда еррига промышленни продукция 6,9 процент мара дукхагIа яра ца яше а. Из кхоачашдара еIгача, кхачан моттигерча промышленностага дIайохийта капиталъни вложенеш 10,4 процент дукхагIа хургья.

ХIара шера промышленни производство дукхагIча дашъе общественни къахьегама овсарле лакхъяра чотах дегIаур. Къахьегама овсарле лакхъяр, белгалдаьхад В. И. Ленина, эгара керттерча декхарех цаI да, из толаме кхоачаш ца дича коммунизмага кхача йиш яц.

Докладчика белгалдаьккхар, кердарча пятилетка шерашка промышленносте къахьегама овсарле дикка лакхъеннаьга. КПСС ЦК-ан СССР Министрий Советон, аьлар цо, СССР Министерствай, союзни республикай Министрий Советий эгара лоархIамечо декхарех цаI лерхI Iилман техникан карагIдаьнараш шерра юкъекхахьара а царех пайда эцара, а, производственни процессашта мамогга механизаци яра, эгара хьалха гIолен новкъостадан дола кулганаша ду болх кIезигдаро лерда тIа халкъа боахама массе а доакъошка къахьегама овсарле лакхъяр, хIаьта яшта производствой къахьегамн дикагIа вIаштIехьбаккхар. 1971 шерарча халкъабоахама планага хьежжа 87 процент промышленни продукци тIакхеттийта еза къахьегама овсарле лакхъяра чотах.

Къахьегама овсарле лакхъярах производство шеръяран лоархIаме резерв а производственни фондех эффективно пайда эцар.

Планированен экономически стимулированен кердача порядкагIа болх беча дуккхача предприятеша производственни фондаш дикагIа караерзаярен пайда эцарен чотах лакхъяьй производства эффективность. Цунна цхьана кIезига моттигаш хилан мощностах караерзаяра нормативни хаваш предприятеша теллаеш а, из бахьан долаш халкъа боахама эша продукци аравенна хилат. Масала, укх шера хьалхарча як шера СССР ЦСУ баьчи тохкамп хьахьеккхар караерзаяра нормативни ха чакхъьячча 940 объектаз 344 объект проектни мощностага дIа ца кхаьчалга. Из бахьан долаш укх шера хьалхарча ах шера халкъа боахамга дIа ца кхоачаш йисар мадагIо продукци.

Производство технически эргахьахка товара а производственни фондех пайда эцара товдара а дукхатIча дакъье тIеравьи я Ленинградски, Московски, Львовски партийни организацей цхьайолча министерствай ницайаягIа вIашагIехха йоккхий производственни объединенеш. Цу объединеней балха хьахьеккхар дикагIа масштабех а хьалха латта Iилма-технически карагIдаьнараш балха юкъенахьа, шоай балха экономически хьокхамаш тоаде торо дулга.

Планированен экономически стимулированен кердача системагIа болх бе дьача дениз тоаденна промышленносте оборотни средствех пайда эцаьга. ДIаяха средстваш сихагIа хьаметтаоттара чотах 1965—1969 шерашка оборота юкъера дакъда йиш хьаьхай 6 миллиард сом, цу дакъе материальни ценностий оборот сихъяра чотах 3 миллиард сом а доаккхаш.

1971 шера собственни оборотни средствашта тIатоха бюджетерен боахама ресурсашкарен хьожаду 5,3 миллиард сом, е укх шерарчул 6,8 процент дукхагIа. Уж средстваш дIахьожаяр халкъа боахама планага хьежжа да, предприятей финансово - боахама болх лерттIа хилийтаро мел эшар хулийт цо.

Цунна цхьана белгалдаккха деза цхьайолча предприятеша дикха дукхагIа норма тIех йола товарно - материальни ценностани оборудовани Iовелга. Министерствашта, Союзни республикай Министрий Советашта нормал совгIа Iоаяь запасаш кIезигъяра, а уж мамогга дукхагIа производстваа юкъеяхьара а де деза гIулакхаш чакхдалта декхар тIадилла правительства.

Вай ханарча социалистически производства йоккхийча масштабашка Iалальмате боккха лоархIам болаш да экономе режим лерра гIа чакхьяккхар.

КПСС ЦК декабрьски (1969 ш.) Пленумо дIадех хIара балха минота, бедолен доагорен хIара грамма, хIара къахьегама цента кхомбир.

Вай берригача мехка шерра баржай декабрьски Пленумон (Халкъа боахаме производстваа резервех пайда эцалга тоадарахи экономе режим чIоагIьярахи» долча КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК письмо тIа оттадаьи декхараш кхоачашдара бола къовсам.

Халкъа боахаме экономи яра тIехьа къовсам дIаболабаьча хьалхи латтача коллективий инициатива хьал я ловцаш ВЦСПС президиумон ВЛКСМ ЦК бюрон производства резервех пайда эзацрги экономи ярги еррнгсолин общественни хьожара чакхдаккха лаьрхIад. Из лоархIам бола мероприяти чаккхйаккхача къахьегамхочо шерра дакъа лацаро торо хулийтаргья кхы тIа а йоккхий ресурсаш гучаяха.

1971 шера промышленноста 57,3 миллиард сом пайда бергба. ХIара министерства, предприяте, боахама организаце декхар да пайда бара оттаяь планиш бюджета хьалхара декхараш тешаме кхоачашда.

Докладчика хоам бир, транспортан бувзамах финансировани ара 1971 шера 13,3 млрд. сом, е укх шерачул 6,5 процент дукхагIа ахча хьожадеш хилара.

Боахама реформа чакхйоаккхача, боахар дIахо В. Ф. Гарбузова, тIа-тIа боккхача лоархIаме хулаш я предприятей экономически стимулироване фондаш. 1971 шера пайда тIарен амортизаца тIарен цу фондашка дIачулуш доле ахча 11,6 процент дукхагIа а хьина, 13,6 млрд. сомага дIакхоачаргда. Декхар сеннх латт аьлча, из латт, къахьегама овсарле лакхъяран производства эффективность дукхагIа хилийтаран цу фондех пайда дикагIа эцарах.

Шай доклада дикка йоккха моттиг детайир В. Ф. Гарбузова юртбоахама производства дегIайоалаяра дешашта. Партен правительствай решенеш кхоачаш а еш, аьлар цо, колхозийн совхозийн къахьегамхошта дикка толамаш даьхад юрта боахам дегIабоалабара даьхе. Пятилетка шерашка дикка дукхагIа даьккхад алата кхийола юртбоахама культураша, лакхъяьй доалаеш иза тIарча оалхазарийн продуктивность. Цу деррига хIамашта тешал ду, юртбоахама производство дIахо айра парте аьнача маькъо не геттара нийса хилар хьехка хилара.

Цунна наьна КПСС ЦК июльски (1970 ш.) Пленумо белгалдаьккхар, советски экономика теманаи дегIандаро, халкъа вахара боарам тIа-тIа дукхагIа лакхлуш хилара юрта боахама хьалхашка доккхагIдола декхараш оттадеш хилар.

КПСС ЦК Пленумо къобалъяьй «Юрта боахама дахьера аргIанара декхараш» яхача КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева доклада тIа енна выводаши предложенеши, белгалъяй из дIахо сихха дегIабоалабара шерра програми.

Юртбоахама производство 1971 шера пайдагIа лаьрхIача тайпара дегIайоалаелга дикза Iалашду хьалаза эргйоаца финансови ресурсашта. Бюджета чотахи совхозий шоай ахчахи юрта боахам дегIабоалабара хьожадаьд 23,9 млрд. сом, е укх шерачул 12,4 млрд. сом дукхагIа.

Производственни культурно - бытовойн гIирсаш хьалдарга, машинаш оборудованаш эцарга юрта боахаме дIадохийта дерргга ахча хьатIадоагIача шера 12,2 процент дукхагIа а хинна, 13,0 млрд. сомга кIаккхоачаргда. Цул совгIа, колхозаша шоай чотахи банка кредитехи хьожаергья 8I млрд. сома капитальни вложенеш.

ТоьIал дукха ахча хьожаду колхозашкен совхозашкен лаьттанта мелиораци, ирригаци ярьовлантара дену уж тоадара бьа лаьттанта ... шерра программа чакхъеккхара. Дуьх, шура фуш, тха дукхагIа даккхийтар дукха колхозийн совхозийн экономически стимулировани лакхъяра кхочам бергболаш ахча хьожадаьд бюджета тIа. Кхы тIа а юкъашта хьатIадена ахча КПСС ЦК июльски Пленума решенегIа эгара хьалха производство шеръярга, доакъарий база дегIайоалаяргеи чIоагIъяргеи, фермаш хьалъярга, хьайбай боахам технически кийчбарга дIадахийта деза колхозашен совхозашен хьайбай продукташ укх эгара гаргагIарча хана дукхагIа яхари йоккхари дукха.

Юртбоахама производства эффективность лакхъяра боккха экономически лоархIам болаш да совхозаш йиззача боахама расчета тIа яхар. ХIанзале а планированен экономически стимулированен кердача хьалашка болх беш я 5300 совхоз. Кердача системан тIа яьхача совхозий балха опыто къаьхта хьахьекхар цун эффективность. ХIанз кийчъеш я мехка еррига совхозаш 1971 шера йиззача боахама расчета тIа яхара предложенеш.

КПСС ЦК июльски Пленумо, белгалдаьккхар докладчика, юртбоахама, партийни, советски, органашкара хьайдийхад юрта боахама хьожадаьча ахчах эффективнегIа пайда эцалга Iалашдар: юртбоахама продукци юккъера дIабода мах лохбелга, вIаштIехьдаккхар, колхозийн совхозийн финансово-боахама гIулакхашта лоаттабу тIахьожам чIоагIбелга.

СССР Министрий Совето, юртбоахама производство дегIайоалаяр мехка экономике чIоагIъяра керттера лоархIам а беш, СССР Госплан, СССР Госснаб, союзни республикай Министрий Советаш, министерстваша ведомстваш декхарийла яй халкъа боахама план кхоачашъеча юкъагIа кхы тIа а средстваши материальни ресурсаши леха а уж юрта боахам дегIабоалабарга дIадахийта а.

Коммунистически партен Советски паччахьалкхени экономически политике, боахар дIахо В. Ф. Гарбузова, керттерчарех наьа моттиг дIалоцн капитальни гIирсаш хьалдара дешаша. Бухсоцача хьаьнача капитальни вложеней эффективность лакхъярах тийша я еррига общественни производствон къаман доходи лакхъялара темпаш, бахача наьха вахара боарам айбалар.

Укх пятилетка шерашка кхоачашъяьй капитальни гIирсаш хьалдара йоккха программа, хIаьта цо йиш хилийтад боахама керттера фондаш дикка вIаштIехьйа, цун технически боарам лакхбе.

1971 шера халкъа боахама берригача доакъошка дIахо дукхагIа дIаяххийта лаьрхIад капитальни вложенеш. Еррига дIаяххийта оттаяь капитальни вложенеш 86,3 млрд. сома я, вешта аьлча укх шера дIаяхийтарел 7,2 процент дукхагIа. Цунах централизовани капитальни вложеней финансировани 62,2 млрд. сомага кхоачаргйолаш а бюджета чотах 29,3 млрд. сом, предприятей шоай доалахьарча ахчайи кредитни чотах 32,7 млрд. сом Iалашъергйолаш а я.

Iалальмате боккхача халкъа боахама лоархIамера декхараш оттадаьд Коммунистически партей Советски правительствай гIишлошъераште хьалхашка: производственни мощностащи чуIе цIенош эксплуатаце дIалулга сихде; капитальни вложенеш дукханахье дIа-цха йийкъа лоаттаелга хоадамбоалаш дIадаккха а сихагIа хьалъяь яха езача объекташта уж гIерзаме а; гIирсаш хьалдарга сметагIа бода мах дикка лохбелга вIаштIехьдахе.

СССР Стройбанко наьча проверкаша кIезига гучаьлаьц къаьст-къаьстача министерствай ведомствай, предприятей, гIишлоний кулгалхоша средстваш дIааяйтара гIуллакха паччахьалкхен дисциплина теллаеш, планагIа де ца лаьрхIа гIирсаш хьлаеш, шоашта хьахийначa ахчал совгIа оборудоване заказаш деш, хьалхагIа хьалъяь яха езаш йола гIишлош объекташт хилаза эргйоалча ресурсаша Iалам ца еш йола моттигаш. Дуккхача гIишлошка хIанз а дукха Iоа латт дIаоттаянза йола оборудовани.

Дукха ха йоацаш ше тIайцача сецам тIа КПСС ЦК-ас министерствай, предприятей, гIишлоний кулгалхошкара дIадийхад хIанз шоашка йолаш йолеш керда хьатIайоагIа еррига оборудоване сихагIа болх бе йолалийтаран дIахо из Iовага соцадаран хоадамбоалаш дола гIулакхаш чакхдоаккхалга.

Докладчико хоам бир, капитальни гIирсаш хьалдеча дIаоттаянза йолча оборудованен чIагIаой материальни сом йола запасаш кIезигъяра чотах 1,5 млрд. сома маьхза чуьхьара ресурсаш оарцагIъяхара 1971 шера бюджета тIа СССР министерствашта ведомствашта, союзни республикай Министрий Советашта задани енна хилара.

ГIишлой-монтажни организацешна бу пайда 4,7 млрд. сочахилийта лаьрхIад 1971 шера бюджета тIа.

Капитальни вложенешта юкъе тоьIа йоккха моттиг дIалоац чуIеча цIенош, коммунальни культурно-бытовойн гIирсаш хьалдаро. 1971 шера чуIе цIенош хьалдарга еррига источникий чотах дIадахийта лерхI 13,8 млрд. сом, хIаьта цо Iалашдергда еррига а лаьрхIача 117,8 млн. квадратни метр чуIе моттиг йола цIенош эксплуатаце дIалулга. Паччахьалкхен кредита новкъосталца жилищно - строительни кооперативаш хьалдергда еррига а лаьрхIача 7 млн квадратни метр чуIе моттиг йола цIенош. Цу гIулакха хьожаду 45 млн. сом банка кредит.

КПСС ЦК-ас СССР Министрий Совето наьча решенешка хьежжа укх шера доаз дIадоланду гIишлой-монтажни организацеш кIезиг-кIезига йоахам доалдара кердача система тIа йоахилга. ХIанзале а кердача хьалашка болх беш я 40 гIишлой-монтажни тресте цIенош ду комбинати.

Министерствашен ведомствашен вIашагIтоха деза доалдара кердача форма тIа яьхача гIишлой-монтажни организацей гIулакхех хьахинараш, гIишлошъяра чуpроизводство дIахо эргайоахаш товаран цун эффективность лакхъяра тIадерзадаь гIулакхаш чакхдаха деза.

Докладчика дIахо дийцар тоговлене финансировани ара дешаш. Цо хоам бир, кхы тIа а оттаьь задани а тIехьа лаьрхIача паччахьалкхени кооперативни торговле розничи товарооборот 1971 шера 7,4 процент дукхагIа а хинна 165,2 млрд. сомага дIакхоачаргдарах. Укх шерачул 11,4 млрд. сома цхьа товараш дукхагIа доаларгда бахача нахага, хIанз лелаш дола розничи мехаш я долаш; дукхача товарий ассортимент шоръеш кердаяеш, пар дикал лагIе лаьрхIад.

Советски торговли дегIайоалабара ... (Source text partly illegible)

(млрд. сом)	1970 ш.	1971 ш.
Просвещени, Iилма, культура	24,7	25,8
Унахцlено лораярi физически культурен	9,2	9,3
Паччахьалкхен социальни страховани социальни Iалашо ярii	22,1	23,5

Бахача наьха социально-культурни хьашташ кхоачашдара бюджетера хьожаеча ахчал совгIа предприятеш колхозийн средстваштара а хьожадергда 11,5 миллиард сом. Бюджетера финансировани ергья 44 миллион сагаш йоагIача общеобразовательни школашта. Школашта хьожаде лаьрхIад 5,4 миллиард сом, е 1970 шерарчул 4,2 процент дукхагIа.

ДукхагIа ахча дIахеп дIаьхьаль дешара да долча школаштен группаштен, шига хьадергда 3,4 миллион бер.

Iилма - технически революци хьалашка боккха лоархIам болаш да лакха квалификаци йола болхлой кийчбар. 1971 шера профессионально - технически дешара заведенешка дешаш хургда 2,5 миллион саг, хIаьта царга дIадохийтаргда 1,2 миллиард сом. КПСС ЦК июльски (1970 ш.) Пленума решенешка хьежжа шерду юртацкарча профессионально-технически училищашка механизаторш кийчбелга а. Цу гIулакха наьха дола ахча бюджетера дIахьожадергда.

Лакхерча юкъерча специальни дешара заведенешта бюджетера хьожаду 3,3 миллиард сом, е укх шерачул 4,3 процент дукхагIа. Цу средствашка 9 миллион сагага дешийтаргда лакхехьарча дешара заведенеш ... техникумашкен.

1971 шера Iилмага бюджетерей предприятей, организацей шоай доалахьарча средствашкарея дIадохийтар 8,3 процент дегIадоагIаргда, из 13 миллиард сомага дIа а кхоачаргда.

Вай мехка чIоагIа йоахо ю бахача наьха унахцIено лорарга. 1971 шерарча бюджетера унахцIено лорарга дIадохийтаргда 9,3 миллиард сом.

1971 шерарча бюджетера 5,7 процент дукхагIа ахча дIахожадаь социальни страховани ярии социальни Iалашонкен, из 23,3 миллиард сомага дIакхоачаргда.

Къахьегамхой социально-культурни хьашташ кхоачашдарга дIайохийтача йоккхийча паччахьалкхени средстваша къаьста хьагрйт партен правительствай халкъа ю йоахо, лоархIаме да уж средстваш ниса дукхагIа пайда лургйолча тайпара дIаяхийтар.

Вай социалистически паччахьалкхено, белгалдаьккхар докладчика, хадданза дIакхухь тайп-тайпара социальни строй йолча паччахьалкхенашта юкъера гIулакхаш машаре кхоачашдара ленински принцип. Советски Союз чIоагIа латт халкъашта юкъе машарен доттагIален политика лелаяра тIехьа. Цунна цхьана вай паччахьалкхено теркал ца дича даргдац империалисташе сихлах гера хьадеш, тIема блокаш чIоагIъеш, социалистически мехкаштен халкъий къамаш - мукъадахара боламан духьалара къовсам шербеш хиларга. ХIанзарча дунен халкъашта юкъерча хьала лоархIам а бе. Коммунистически партей Советски правительствай дикза даргдоацаш лерхI СССР Паччахьалкхен бюджете оборонага дIаяххийтара 17,9 миллиард сома расходаш оттаелга, из хул бюджета еррига расходех 11,1 процент. Цу ассигнованеша Iалашду дIахо а вай мехка обороне яа чIоагIделга.

КПСС ЦК декабрьски (1969 ш.) Пленумо, аьлар дIахо В. Ф. Гарбузова, белгалдаьккхар общественни производства эффективность лакхъяро — вай экономика дегIадара керттерча проблема — халкъа боахам вIаштIехьбаккхара цунна доал дари хьалла эргадаьккха тоадалга дIадехаш хилар. Доал дарах Iилма хулаш латт, КПСС ЦК Пленума решенеша декхарийла ву мамогга чеккагIа а мамогга кIоаргагIа а из Iилма караерзае. Доал дара берригача балха боарам лакхбар, хIанзарча Iалама цIалехарашка тьекка из хилийтар — из экономика эша Iалальмате боккха лоархIам бола декхар да, из вай дегIахара керттерча резервех цаI я.

СССР министерства, ведомства доал аппарат эргаьяхха тоярен зарегIаярен гIулакхех йолча КПСС ЦК-ан СССР Министрий Советен сецамга хьежжа укх шера союзни республикай Министрий Советаша а баьб структура тоеш, из бахьан долаш дикка кIезигбаьб шига болх беш бола нах. Доал дара хIайолча расходаш кIезигъярах укх шера бюджете кхоачаргда 1,7 миллиард сом боарам бола ахча, вешта аьлча плана боарaме.

Даьча гIулакхашца чакхболаш бац халкъа боахама доал деча тоадара бiах. Доал дара аппарате хIанз а кIезига хац кхоачамбсацараш, совдараш, дIайолха расходаш дIахо а кIезигъяра резерваш.

Кхы а эшаш боаране ресурсаш хьожаю. Паччахьалкхени кооперативни торговлена финансировани ара хьожадергда 3,0 млрд. совгIа сом, е укх шерачул 25,0 процент дукхагIа. Цу ахчо Iалашде деза торговлей общественни кхачани предприятеш кердача оборудованеша Iалашъелга, халача балхий процессашта механизаци елга торговле прогрессивни методаш юкъехьолга.

Коммунистически партей Советски правительствай, йоахар дIахо В. Ф. Гарбузова, социалистически экономика дегIа а кхуьлаш, дерригa хьалаш хулийт халкъа торо тIа-тIа дукхагIа лакхъяра, сиг массе оагIорахьара дегIамоалаяра. Социалистически культура эйир, советски наьха идейни боарами сихбетами лакхбар — коммунистически общество хьалъяра керттерча оагIонех цаI.

1971 шера социально-культурни мероприятешта лаьрхIа бюджетера дIадохийта ахча 2,4 миллиард сом дукхагIа а хургда 58,4 миллиардa сомага дIа а кхоачаргда. Къаьст-къаьстача тайпаште уж расходаш укх тайпара хургья:

1971 шера бюджете доал дара дIайодийтаргйола расходаш 1,5 миллиард сом кIезигъе лерхI, СССР Министерствашта, ведомствашта, союзни республикай Министрий Советашта из задани кхоачашъелга Iалашдергдола хьадди гIулакхаш оттаде деза.

Штаташка а доал дара еча расходашка а нолхагIа дика а совдараш дIададарца тIагIертта къовсам лоаттабе беза, доал дара аппарате балла стиль а методаш а эргаьяха тоде еза, доал деча шоргIа юкъейоалае еза экономико-математически методаши электронно - вычислительни техникеи. паччахьалкхен дисциплина чIоагIъе а шийна тIадиллача гIулакха бола хIара болхлочун бехктелахь лакхбе а беза.

Халкъа тIахьожама органаши финансови органаши декхарийла я доал дара аппарат эргаьякха тоярах кIезигъярах, из делаярга нийса а кхеш а средстваш хIелхийтара хадданза тIахьожам лоаттабе.

Докладчико хьахайдинар, цу пятилетка шерашка еррига союзни республикай экономика, культура, Iилма, искусство дегIакхуьлара дакъе даьхача кердача толамашка белгалдаьха хилар. Республикай экономикен культурен сихха лакхъяьнар — даьсний доттагIалах йола ленински идейни бокъенна кхоачашъяр.

Союзни республикаш дегIалара дакъе боккхача лоархIаме я цар паччахьалкхений бюджеташ. Союзни республикай бюджеташ 1971 шера СССР Паччахьалкхен бюджета проектана юкъейихьай 71,9 млрд. сом а долаш, вешта аьлча укх шера оттаяь хиннача бюджеташка нийсаяча уж 14,1 процент йоккхагIа я.

(млн. сомаш).

РСФСР	39144
Украински ССР	12281
Белорусски ССР	3057
Узбекски ССР	2924
Казахски ССР	4906
Грузински ССР	1324
Азербайджански ССР	1332
Литовски ССР	1410
Молдавски ССР	830
Латвийски ССР	959
Киргизски ССР	857
Таджикски ССР	767
Армянски ССР	888
Туркменски ССР	582
Эстонски ССР	538

Предприятейи организацейи шоай чотах а бюджетера дIахецачун чотах а союзни республикай халкъа боахам дегIабоалабарга дIадохийта дерригa ахча 64,5 млрд. сом хургда. ВIаши нийсдеча хьалашка цун маIан да 12,4 млрд. сом, е 23,8 процент из дукхагIа хулаш хилар. Цу тайппара, бюджетера халкъа боахамга дIадохийта ахча 31,3 процент дукхагIа а хинна, 31,5 млрд. сомага дIа кхоачаргда.

Докладчико белгалдаьккхар 1971 шера 29 млрд. сом хIанз дии аьнна хургдолаш йолча моттигарча бюджетий СССР бюджетни системера лоархIам тIа-тIа дукхагIа лакхлуш хилар. Социалистически демократи дегIаярцен моттигерча Советий гIулакхаш шердаларцен лакхлу бахача наха эша социально - культурни бытовойн хIамаш кхоачашдара декъе цу бюджетий лоадIам.

В. Ф. Гарбузова хоам бир, СССР Министрий Совето СССР Лакхехьарча Советага чIоагIъяьта 1969 шерара СССР Паччахьалкхен бюджет кхоачашъяра хьакъехьара отчет тIалхьаш хиларах. Бюджет кхоачашъяьй доходашта 140,0 млрд. сом, е 101,4 процент йолаш расходашта 138,5 миллиард сом, е 100,5 процент болаш. Доходаш расходел 1,5 миллиард сом дукхагIа я.

Шай къамаьл чакхдоаллаш докладчико аьл: берригa а массехк бутт мара бисац КПСС XXIV-гIа съезд хьаелла. Съездо тIаьхьаргйола решенеша белгалъергья дIахорча пхе шера халкъа боахам дегIабоалабара хьалда программа, керда-рубежаш оттаергья вай мехка коммунизма материально - технически база хьаеча.

В. И. Ленина гIулакха, хьамсарча парте гIулакха чIоагIа муIIахьа бола советски нах кийча ба къахьегама кердача толамашца съезд белгалъяккха. Съезда сийна берригача мехка шерра яьржаяч социалистически яхьо чIоагIа доттешаду, кердача пятилетка хьалхарча шера оттаяь боахамни культурен дегIакхуалара план толаме кхоачашъергхилярах.

ТIЕХЬАБУСАРАШ ХИЛА ЙИШ ЯЦ

ХIАРА САХЬАТ КХОДЕ

Пятилетка тIеххьара шу чекхдоллаш латт. Итогаша хьахьокх юбилейни шера план хаьал хьалха кхоачашьяра тIийнца социалистически декхараш республика промышленноста дукхахIйолча предприятей коллективаша толамца кхоачашдеш хилар. Продукцева реализаци яра 11 бетта план 102 процент кхоачашьяьй республика промышленноста. Шу доладелча денз 23390 эзар сома мехьа тайп-тайпара йаделеш арахийцай. Дукхьал ноябрь бетта промышленноста къахьегамхоша арахийца изделеш 448 эзар сома мехьа я. Соахк укх хапнца нийсдича продукцена реализаци яра боарам 7 проценти, валови продукци арахецара боарам 6,6 проценти лакхбеннаб.

Къаьстта лакха хьонхамаш даьхад «Грознефть» объединене, химкомбината, мехкдаьтта чакхдоа; хоча заводаша, кхы дукхахча энергетически машинашъеча предприятеца. Дукхача предприятеша нхе шера планаш кхоачашъяь хиларах дола рапорташ тийннах Даьхенга. БIарчча хьахийцача промышленни продукция арахецара нхе шера план кхоачашъяьй республика промышленноста.

Цхьабакъда, белгал ца дахьача далаш кхоачамбоацараш а. Пичахьалкхен планаш кхоачаш ца еш, тIехьаюса предприятеш я республике. Ерригаш а 25 предприяти я уж. Цар пачахьалкхенна дIа ца лупи йисе промышленни изделеш 8,9 миллион сома мехьа я. Шоашта тIадиса декхараш дIатакха ца могаш дукхача хана денз хьайоагIа царех дукхагIьараш.

11 бетта эгара дукхагIа вечахьалкхен декхар тIадисарея я Аргунерча гIишлонииндустрех гIишлонматериалийн комбинат — 161,6 эзар сом, Наьсарера мельзавод — 2283 эзар сом, шекара завод — 1137 эзар сом, Грознески гормолкомбинат — 747 эзар сом, Грознески консерви завод — 675 эзар сом, кота гIирса фабрика — 348 эзар сом. Цу предприятей кулгалдоштa, вштта уж доалаьдa йолча министерствай, управленей, объединеней кулгалхошта производства болх во вIашттIехьбаьккха лелабар бахьан долаш дукхазa критика яьй. Цхьабакъда, болх тоабара, долаш дола цIенхаштгара кхоачамбоацараш хIадахара дац а хIама дац цар.

ТIехьаюсача предприятей кулгалхой, партийни профсоюзни организацеш е йоагIаш ю бежке. хIана аьлча цар карагIа доацаш дац производственни болх во вIаштIехьбаьккха лелабар. Шоаш бехке ца хилара ер ма дий аьнна объективни бахьан даш цар хьаала. Аналиао хьа ма хьоаккхара, цу предприятеша чуртз резерваш пайда во вйбу, производственни болх вIаштIехь а баьккха дIанхухьача цIенкашта гIалаташ дуллийт, оборудованеха лерттIа пайда яйбац, геттара дуца зехьа балха ха йовш.

ТIехьаюсача предприятешка къахьегама овсарле лоха я. 11 бетта къахьегама овсарле лакхьяра план кхоачаш ца ей йисай 24 предприятец, хIаьта 27 предприяте-м кхоачаш ца ярал соахк укх хана хиначча боарамал дика лохьяьй овсарал.

Укх юкъейсача хана ерригa торонаш оарцагIаьяза еза боалама кулгалдоша, партийни профсоюзни организацеша, сиха тоаде деза дерригa технико-экономически хьонхамаш. Эгара хьалха шоаш дииза дисар фуд, мелa хоиш де деза мел деш дар. Къаьстта теркам тIабахийта беза къахьегама овсарле лакхъяра, оборудоваии балха хьавхи рационально пайда эцара, къахьегамеи материальни ресурсаш кхоара. Кхы тIа а къахьегама овсарле лакхъергйола торонаш лаха, дисциплина лакхъе, коллектива цхьабарт бе беза. Цхьаккха а хIама зехьа доаде йиш яц. Укх юкъейсача хана хIара болх ло, коллектив шийна дулур даь яз Iеш беррия яьз дIебенна, хьу вар айдаь уларко къахьегаш хила еза. Цхьаккха сахьат, дIа зехьа доале йиш яц. Из ца дойа тIехьаюсачара хьалъергац царех цхьакха а предприята.

Парте XXIV съезда маьрштIар накъаьдахара тIехьара социалистически яхь ди тIехьа шерагIа яржаш, чIоагIлуш йоагIа. Партийни, профсоюзни, комсомольски организацеша керда производственни рубежаш яхара болх лой инициативa хьалаца декхарийла я. Республика ерригача предприятеша юбилейни шерех нхе шерех планаш толамца кхоачашъергья, вагахьа санна материальни торонехи къахьегама ресурсехи бIазагIа пайда эце, коллектив хьалхашка латта декхараш кхеталеши барт болаш хуле, къахьегама ше ца кхойой. ХIаьта из ца дича дарг а дац.

Укх шера продукцена реализаци яра 11 бетта план кхоачаш ца яь предприятеш:

Предприяти	Директор	Парторганизацие секретарь	План кхоачашъяра процент
Автоспецоборудоване № 2 йола завод	А. В. Моробис	В. П. Пахомов	99
Литейно - механически завод	В. Г. Васильев	А. Е. Новикова	97
«Металлист» завод	А. И. Кондратенко	А. Г. Прошкин	97
Аргунски гIишлонинидустрех гIишлонматериалийн комбинат	А. Н. Степанов	Л. В. Голуб	26
МалгIабика кирпишкаш ю завод	З. З. Ибрагимов	З. К. Эржепова	84
Гудермеса кирпишкаш ю завод	Ш. Т. Юсупов	Н. А. Нечитайлов	89
Ермоловски хьуипромбоахам	А. Я. Маралев	Д. С. Дашаев	81
Суиженски хьуипромбоахам	М. Ф. Воеводин	В. Ф. Ярмолов	90
«Чечингушводстрой» управлене ремонтно-механически мастерске	В. М. Лысенко	—	87
«Сельхозтехника» объединене ремонтно-механически мастерске	И. А. Аванесов	—	98
Наьсарен трикотажни фабрика	А.-Г. С. Дзортов	А. М. Тутаев	90
Коча гIирса фабрика	В. К. Полянский	П. И. Тернов	92
«Художник» фабрика	Б. А. Мирзоев	—	96
Шекара завод	Н. Г. Горянинов	Д. Е. Рыбинцева	82
Макаронни фабрика	Н. В. Глоба	Д. В. Драйко	99,1
Суиженски консерви завод	О. Р. Исламов	Е. Ф. Олейник	97
Грознески гормолкомбинат	Ю. А. Ахвердян	Н. С. Пестрякин	92
Грознески консерви завод	М. П. Ксендзовский	Н. П. Ясенева	91
«Ачалуйн» завод	К. Х. Леймоев	Ю. Ж. Чапанов	79
Самашкински консерви завод	А. Б. Бакриев	Н. А. Астретдинова	81
Наьсарен мельзавод	Б. Б. Ужахов	Х. К. Майсигов	76
Наьсарен райпромкомбинат	М. Х. Латыров	М. Б. Угурчиев	80
Ножай-Юртовски промкомбинат	А. А. Магометхаджиев	—	84
Шалински райпищекомбинат	С. Х. Хасиев	Е. Шабазгиреева	93
Слепцовски хлебоприемни пункт	директора д. кх. А. А. Плющ	Г. И. Шуников	98

Укх — сурта тIа шоина гу Грознески шурий совхозе хьалъеча 6 эзар хьакхална лоархIа йолча доакъара цехи помещени. ХIаьта комплекс ше кхаь корпусах латт. Уж объекташ хьалъе йолаь кхо шу даьннад. ХIаьта царех цаI «Чечингсельстрой» № 101 йолча ПМК гIишлошъераш ба. Шоаш е йолаь цхьа корпус ноябрь бетта хьалъяь яккха езаш бар уж. ХIаьта Грознески МСУ хьалъеш хана шоллагIьар геттара тIехьаваккхарца дIахо ца хьалъелга шийна хьатIайцар боахамо. Уж чIоагIа тохабеннабар шоай боахама чIоагIа лоархIаме йола объект сихагIа из ваккхара. Из царна дукхача дакъе дика карагI а даьлар. Цхьабакъда, оборудовани дIаоттае езача кхаьчача болх юкъагIбисар, хIана аьлча из дIаоттае хаьар «Сельхозтехника» Специализированни СМУ специалисташ. Оборудовани дIаоттае езараш уж бар. ХIанз Краснодаре бахаб уж цар опыт йовзара. Цхьан дешаца аьлча ПМК-ан «Сельхозтехникан» бехкагIа укх шера хьакхарч кхоабаш хила еза шин корпус хIанз а йистеяха гаьна я. Къаьстта ПМК-ас хьалъеш яр. ЦIаьн чуухаргйола цIоагаш бетон йиллаьза да. Е из шишта арайоахаргья бокъонца кхетадеш а бац гIишлошъераш.

—Е траншеи яьккхай оаха — яхаш дуий дукха ха йоаццаш уккаьи балха венача ПМК прорабa Бессарабов Владимира. — Цига ехкача турбашка гIолле арауьдаргья цIаьи, цхьабакъда дIахо де дезар фуд ха ца тхона, проекта тIа белгалданза да из.

Электрооборудовани хIанз а хьаеналц укхаза. Маца болх бе йолалургья уж объекташ, аьнна даьча хаттара жоп дала моаш саг вацар укхаза.

Газета дешархоша цу хьакъе доагIаш дола жоп дала декхарийла хет уж объекташ хьалъеш бола подрядчикаш.

ХIаьта уж цу боахама мехтале ерригача района чIоагIа лоархIаме объект йолга хоргда шера 6 эзар хьакха чуоттаьц йхаба а пачахьалкхенга йоаха а из совхоз декхарийла хилча.

СУРТА ТIА: укх шера ноябрь бетта болх бе йолаьца езар яр е кормоцех, хьагучох из гаьна да.

С. Хакиева тексти сурта.

Дика чакхдаккха

Iай дешар

Республикерча совхозаштеи колхозаштеи хьалхашка латта довккхий декхараш кхоачашдеча хана чIоагIа лоархIаме хургда массови квалификацеш йола колхозийи совхозийи кадраш кийчъяри цар говзалаш лакхъяри. Юртбоахама культураш лелаяра хьалха латта приемаш цар Iомадарах тийша хургдь дукхача хьале, кердача пятилетка хьалхарча шерара декхараш кхоачашделга.

ДIадахача дешара шера юртбоахама дешара заведенешка юртбоахама кадрай квалификаци лакхъеча республиканск школе, семинарашкеи курсашкеи дешаш а шоай квалификаци лакхъеш а 10 эзар совгIа саг хинаб алхха юрта боахама министерства колхозашкареи совхозашкареи.

ДIадахача шера кадрай дешар дика вIаштIехьдаьккхадар 27 кхалсаго - механизаторо аттестаташ хьанийцача Гудермесски районa совхозашкеи колхозашкеи, Грознески, Суиженски, Наьсарен районий дукхача боахамашка. Хьаьро хьахьокх, нах Iомабара гIулакх цIенхашта лелаьеча боахамашка дикча балнех беркат доалаш хилар. массови профессеш йолча кадрай квалификаци лакхъяра болх эсаьа латтача боахамашкарчуя гIулакхаш дикагIа лелаш хилар.

Цу гIулакха хьоккхаме я Урус-Мартана районера Мичурина цIерагIа йола совхоз, Гудермеса районера «40 лет Октября» яха колхоз. Шаьла районера «Атагинский» совхоз XX-ча партсъезда цIерагIеи Ленина цIерагIеи колхозаш. Цига а кхыча боахамашка а дешаро новкъостал даьд доккхий толамаш дахара. Укх шера аьаташ чIоагIа хьувкъадаьд лаьтташ лелаераша, цудухьа йиш хилар алат кийчдара план кхоачашъяь ца Iеш, планал совгIа пачхьалкхенга дукха алат доха а.

Колхозийи совхозийи къахьегамхой дешар дика вIаштIехьдаьккха хилар хьахьокхаш дола масалаш дукха доаладе йиш яр. Халахете а, дукха боахамаш да гIулакх цу тайпара вIаштIехьа ца доаккхаш. «Лермонтовский», «Автуринский» совхозашка, Шаьла района Куйбышева цIерагIча колхозе, «Минеральный» совхозе йаза пайда эцаш боахамий болхлой эпанеш лакхъяра торонех. Массови профессеш йола кадраш кийчъяреи цар говзал лакхъяреи план кхоачашъелга Iалаш ца деш дукха совхозаш колхозаш я. Масала, юрта боахама министерства колхозийи совхозийи хьайбаш лелаьеча фермашка болх бергболхоша кхоачашдеча механизаторий кадраш кийчъяра план 1969 — 1970 дешара шера юкъагIаьккхай. хIаьта зоовет дешара план 86 процент мара кхоачашъяьц.

Республика юрта боахама болхлоша, КПСС ЦК июльски (1970 шера) Пленума решенеш кхоачаш а еш, чIоагIа болх бе беза совхозийи колхозийи производства дерригa доакъош лаьтташта интенсификаци, химизаци, мелиораци яра хьерда тIа дIахо айдара.

Уж декхараш толаме кхоачашдара хIамзе дела кийчо е а керттерча дешаех цхьаннегара — кхашкеи фермашкеи къахьега болхлой юртбоахама культурай хьувкъам лакхбеи хьайбай продукташ дукхагIа яхеи Iомабаргара дIадоладала а деза.

Цу боккхача балха цIенхаштта кийчо еча дукхача боахамий цIераш яха йиш я. Агрозоотехнически дешар укх шера дика дIадоладаьд Гоьвченсточенски, Грознески шурий, № 1 йолча шурий совхозашка. Экономически дешар дика вIаштIехьдаьккхад «Ермоловский» совхозе.

Цхьабакъда, республика бIарчча хьайнцача, дешар вIаштIехьдаьккхара гIулакх эсала лел. Дукхача колхозашкеи совхозашкеи хIанз а белгалбаьбац дешар гIоргбараш, боахамашка бокъонца долаш долча хьалашка хьежжа программаш ёттаьяц, занятеш яра кийчъяь помещенеш яц, литература хержадац, гойтара посебеш кийчъяьяц.

Агрозоотехнически дешар дIадоладеннача хана къаьстта уйла тIаяхийта еза алат дукхагIа лакхареи хьайбай продуктивность лакхъяреи торонаш Iомаяра, цу цхьан хрина доахан даба а деш, доакъярий база чIоагI а еш.

Свекла лелаераш Iомабеча хана шерагIа Iомаданза дардац из кхеяра, механизаци яра дешаш. Вахаро дIадех из шитта. Укх тIеххьарча шерашка шекара свекла кхеяра республико дахьа толамаш во дац. Цуя хьувкъам лакхбаьб, дукхагIа гулью из. ХIаьта а, кхоачамбоацараш дукха да вайна халахете а. Свекла кхеечара керттерча кхоачамбоацарех цаI да уж кхеяргa дIабода мах лакха хилар. Керттерча дакъе из лакхлу кулгашцара къахьегам сов дукха хилар бахьан долаш. Цудухьа хIанз къаьстта сагота эттад свекла кхеяра балхашта механизаци ярах дола доц. Цо йиш хулийтаргьяр свекла кхелргa дIабода къахьегам цIеначбен шунга хьокха мах лехбен.

Шитта лерттIа уйла тIаяхийта еза экономически дешар вIаштIехьдаккхара а. Колхозийи совхозийи кулгалхошта, специалисташта. совхозий болхлошта, колхозхошта балха а къаьст - къаьста операцеши планаш кхоачашъяра итогашта а анализ е, коллективен эффект йолаш болх бу а боахамей цун къаьст - къаьстача доакъойи резерваш пайда шишта эц хоиредолча тайпара вIаштIехьбаккха беза болх. Iомавала деша ваха хIара саг къаьст-къаьста юртбоахама культураш кхеяра технологически картех кхетаргволаш, цуна уж уттаде ховргдолаш Iомаве веза.

Колхозашкеи совхозашкеи массови профессеш йолаш болча кадрай дешара дешна терко е еза районий юрта боахама управленей, хIара колхозаи совхозеи кулгалхошеи специалисташеи. Цар керттерча декхарех цаI из да.

М. БРИДНОВСКИЯ,
агроном.

Доьзал деръара

ПНР-ан ФРГ-нен ЮКЪЕРЧА ДОГОВОРА КУЛГАШ ЯЗДАР

ВАРШАВА, 8 декабрь. (ТАСС). Селхан укхаза кулгаш яздаьд ПНР-енеи ФРГ-енеи юкъера гIулакхаш лертIададахара дардий хьакъахьарча Договора. Договора кулгаш яздир Польски Халкъа Республика цIерагIа ПНР Министрий Совета Председатела Юзеф Циранкевичея ПНР кхьача мехкашцарча гIулакхий министра Стефан Ендриховскея, Германен Федеративни Республика цIерагIа — ФРГ канцлера Вилли Брандта а ФРГ кхьача мехкашцарча гIулакхий министра Вальтер Шееле а.

Договора кулгаш яздеча хана цига вар ПОРП ЦК Хьалхара секретарь, В. Гомулка, ПОРП ЦК Политбюро член, ЦК секретарь З. Клишко, польско - маллбузехьгермански переговорашка дакъа лоацаш хинна Полаша кхыбола боккхий пачхахьалкхени политически деятелеш, польски общественноста векалаш, пресса Iалахате дукха викалаш.

Этаже тIа этаж а йолаш дегIадоагIа Висла тIарча городе — Варшаве хьалдеш латта нах чуIе хоза цIенош бIарчча кварталашк. ХIанз дессекк гIишлош хьалъяре майда я цига. Укх шера кердеча цIеношка баха ховшаргба 14 эзар дезал. Дукха ха я польски столице нах чу баха цIенош тIом хилелехьа хьалкарчул дукхагIа дола. хIаьта гIишлошьеш йола городе майда кхоаза йоккхагIа хиннай.

Доккхий гIирсеш хьалдеш латт хIанз Варшава центре. «Аьшка Брамал дехьа» яхача, цхьан хана городе аристократически дакъа лоархIаш хиннача, районе хьалдеш латт хIанзарча хана 16 этаж йола дукха цIенош. Цу чу бахаргба Халкъа Польша боккхий гIулакхера нах.

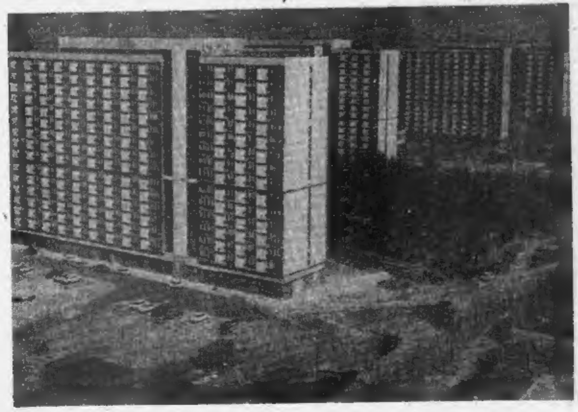

СУРТА ТIА: «Аьшка Брамал дехьа» яхача районе хьалдеш латта нах чу баха цIенош.

А. Матвеев сурт. ТАСС фотохроника.

ХАОТТАМ

Тахан республике гIоллен Грозней моркхаш йолаш, лаьгIо йоачан йолаш, дохк доаллаш, ша бкола, малхбузехьара гIаьккхьача боароме мух хьеккаш хи хила а фегара температура 0 градусагара 5 градусага кхоачаш шелал йолаш хила а тарлу. ДIахорча шин дени шин буси моркхаш а йолаш, доа а деллаш, гIишло мух а хьеккаш ха хила а фегара температура бийсашка 4 градус шелалгара 1 градус йIоахалга кхоачаши деношка 1 градус шелалгара 4 градус йIоахалга кхоачаши хила а тарлу.

Метеостанци.

Редактор М. К. ЛЬЯНОВ.

ЛадувгIа, хьажа

ТЕЛЕВИДЕНИ 10 ДЕКАБРЬ

18.00 — Дешархошта фильм. 18.40 — Телевизиони кердадараш (нохчий, эрсий меттала). 19.05 — Киножурнал. 19.15 — Юртабоахама знаний школа. Машино-тракторни парка къахьегама овсарле лакхъяра накъаш. 19.50 — Дуьнен халкъашта юкъера обозрени. 20.05 — Шенна, бераш 20.25 — «И голубом и красном» яха телевизиони спектакль. 21.30 — Спортивни передача. 22.05 — Ленински гвардия. «Ян Фабрициус» яха документальни фильм (нохчий меттала воскх).

РАДИО 10 ДЕКАБРЬ

6.30 — Нохч-ГIалгIай ашарий концерт. 6.50 — Хоамаш, реклама. 7.20 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор. 7.28 — «Сердало» газета обзор. 8.22 — «Нохч-ГIалгIайче са мохк ба», яха музыкальни передача (гIалгIай меттала). 16.00 — «Къоне тIехье» (нохчий меттала). 16.15 — Юрта мерутатий гIуллакхаш. Юртен поселкоени Советий Ерригсоюзни совещане болхлой доагъашхочуна дош. (гIалгIай меттала). 16.30 — «Болхлой вахар» яха радиогазета (гIалгIай меттала). 17.00 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала). 17.15 — Халкъа тIахьожам боли беш ба (эрсий меттала) 17.30 — Керда хоамаш (нохчий меттала). 17.45 — Керда хоамаш (эрсий меттала). 18.00 — Ашараш. 18.10 — Юртара вахар (нохчий меттала).

ТЕЛЕВИДЕНИ 11 ДЕКАБРЬ

18.00 — ГIалгIай поэзецара дотагIлен теме (гIалгIай меттала). 18.20 — Дешархошта фильм. 18.40 — Телевизиони кердадараш (гIалгIай, эрсий меттала). 19.05 — Хоамаш, реклама. 19.10 — Киножурнал. 19.20 — КПСС-н XXIV-ча съезда накъаьдолхаш. Технически прогресса котало яккхар. 19.40 — «Клайка итальянцашца дIайахьа сайре» яха фильм-оперетта. 20.50 — Хоккей. Дуьнен халкъашта юкъера турнир. Ленина цIерагIча Центральни стадиона Спорта Дворецера передача. 22.15 — Ленински Гвардия. «Нариман Нариманов» яха документальни фильм.

РАДИО 11 ДЕКАБРЬ

6.30 — Нохч-ГIалгIай ашарий концерт (нохчий меттала). 6.50 — Реклама, хоамаш. 7.20 — «Грозненский рабочий» газета обзор. 7.28 — «Ленинан некъ» газета обзор. 8.22 — Концерт, гIалгIай меттала) 8.45 — «Мехкашкеи, континенташкеи гIолла» яха беседа(гIалгIай меттала). 16.00 — «Къонал» (гIалгIай меттала) 16.30 — «Болхлой вахар» яха радиогазета (эрсий меттала). 17.00 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала). 17.15 — «Вай индустриальни мохк» 1971-гIа шу долалуш (нохчий меттала). 17.30 — Керда хоамаш (нохчий меттала). 17.45 — Керда хоамаш (эрсий меттала). 18.00 — Ашараш. 18.10 — Юрта IуIре. «Победа» яха колхоз кердача хоталонашка йоала» яха беседа. «Котаде цIаьхк а яккхар» яха очерк.

БАРТИ ЦХЬОАГIОИ

ДУНЕН КЕПАЙОАЗОНО БЕРЛИНЕРЧА СОВЕЩАНЕХ ЯЗДЕР

БЕРЛИН. «Машарен кхерамзлени программа», «Машара дукха чакхдоахача гIулакхий цхьоагIо» — керте гIолла цу тайпара даьча йоазошта кIал «Нойес Дойчланд», «Националь-Цайтунг», «Бауэри эхо», кхыча газеташа тахан кепаток Варшавски Договора юкъе дакъа лоацача пачхахьалкхений Политически консультативни комитета Берлински совещане балха итогашта хетаяь комментареш.

«Нойес Дойчланда» белгал доаккх, лерраIа чакхйоахача Советски Союзов вежарашке долча кхыча мехкийи машар безача политика европейски континентера хьал уналцIеначa наьха тIа хаккхара новкъостал даь хилар.

Газета тагалохийт. СССР-ен кхыча социалистически мехкашен дунен халкъашта юкъера кхойтам кIаьдбар а Европе кхерамзле Iалашъяр а дукха, халкъай хьашташа ма яккхара йоаа, конструктивни предложенеш а телаш, цкъа санна дукхаза а инициатива гайта хилар. Цуна дувзаденна «Нойес Дойчланда» белгалдоаккх, хьалда аьача, европейски кхерамзлен дешаца европейски совещани гулъяра социалистически мехкаша сина инициатива, шиина а германски пачхахьалкхенна юкъера гIулакхаш лертIададахара ГДР-о сина предложенеш боккхача лоархIаме хилар. Советски мехкен социалистически содружества дерригача мехкийи машар безача политика толам санна лоархIаш белгалдоаккх ю СССР-ан ФРГ-енеи юкъе даь договор а ПНР-енеи ФРГ-енеи юкъе даьча договора парафирование яр а.

Цудухьа Берлински совещане вIаштIехьдаьлар, яздy цIаьо газета, хIанз, кхерамзлен дешашта европейски совещани гулъяра хилазза яргйоаца торонаш вIаштIехьъяьхача хана, из чакхъяккхара мело е цхьаккха бахьан ца хилар бакъде.

Берлине цIаьха а хьахьекда социалистически мехкий цхьоагIо кхотадалари европейски кхерамзле бахьан долаш лоаттабеча къовсаме низ бола стимул я, белгалдоаккх «Нойес Дойчланда». Совещане дакъа лоацараша белгалдаьхар, Европе кхоккам кIаьдбарей машаре цхьана гIулакхаш лелаларах дукхьала бараша шоай кхерамзле гIулакхаш хIанз а сапийта ца хилар. ХIанзчуд тIехьагIа яра къовсам лоаттабе беза машаре дахара принципаш чакхьехар дукха. Цхьабакъда, Варшавски Договора юкъе дакъа лоацача пачхахьалкхенаша цхьан бартаца лелаеча инициатива дIахо а новкъостал дергда Европе кхоккам кIаьдбаран машар Iалашбарах.

БУДАПЕШТ. Дунен халкъашта юкъерча вахарера тIеххьарча йоккха событи а, аьлар «Непсабадшаго», «Берлине хинна Варшавски Договора юкъе дакъа доалача пачхахьалкхений Политически консультативни комитета совещане.

Газета белгал ма дарра, совещане тIаийцача документаша никъ хьех машар безача низашта дагалатта проблемаш къоастаяра.

Европе кхерамзле чIоагIъярех машаре цхьана гIулакхаш лелаIадоалларей пешаех лаьша къча заявлене гIа, язду «Непсабадшаго», белгалдоакх, укх тIеххьарча хана европейски пачхахьалкхенашта юкъерча гIулакхашка кхоккам кIаьдбарей хилача лоалахой бувзамаш шерагIа лелаларах тIеръзанча тенденцеца шоашта тIа - тIа боккхагIа никъ боаккхаш хилар. Дукхьаа из да, белгалдоаккх газета. эгара чIоагIагIа США правительства йиш йохаьр. Кхоккам кIаьдбара процессо, Вашингтона хетачох, бухйоах НАТО — США-е Европе еча влияне доархIамегIара средство.

ПРАГА. Варшавски Договора юкъе дакъа лоацача пачхахьалкхений Политически консультативни комитета Берлински совещане чехословацки кепайоазоно мах бу из европейски континенте кхерамзле чIоагIъярех дерригача дунен тIа машар оттабарех гIулакха новкъостал дергдаь боаккхаш бола берла гIа санна а доархIаш.

Вежарашка долча мехкий партийни правительствай кулгалхоша, белгалдоаккх «Праце» яхача газета, хоаламболлаш къамаьлаш хьаьд империалистически низаша лелаеча тайпача бахьанта духьала, къахьехар Iазапа, бокъо ца хилара дукхьала, къаман доIам, суверенитет, паргIато, машар бахьан долаш къовсам лоаттабеча халкъай хьашташ чIоагIа хьалъеца гIерташ шоаш хилар.

Берлински совещане машар безача низашеи тIа чIоагIа латташ даь къамаьлаш санна йоацаш. Брюсселе хинна НАТО совета сесси цу блока гIема потенциал хIахо чIоагIъяра уйла тIаерзаь чехкъьяьлар.

БЕЛГРАД. Берлински газеташа чIоагIа уйла тIайохийт Берлине хиннача Варшавски Договора юкъе дакъа лоацача пачхахьалкхений Политически консультативни комитета совещанеш я цига тIаийцача документашта а.

«Политика» белгалдоаккх, «Варшавски Договора юкъе дакъа лоацача еэрхI мехка пачхахьалкхений деятелий совещане тIаийцача даь документаш Малхбоаленен Малхбузенен юкъерча вIахорча гIулакхашта юкъьмоттагера лоархIам болаш ер европейски кхерамзлени машаре цхьана гIулакхаш леладереи хьакъехьара Заявлени хилар. «Газета вштта хьахайт, Берлине вIашагIкхийттача хана тIаийцача документашка «Германски Демократически Республика политикацара солидарность а цо дакъа лоацаш ца хилча вай континента чIоагIа машара хара йолла йиш боацилга а белгалдоаккхаш хилар».

БЕЙРУТ. «Берлине хиннача совещане документаша, — язду «Ан-Нида» яхача ливански газета, — цIаьхка а бекьдир. Варшавски Договора юкъе дакъа доалача пачхахьалкхенаш дунен халкъашта юкъерча арене хьадда низ болаш, шоай паргIато бахьан долаш къовсам лоаттабеча халкъашта юкъера а хотало йоаккхаргиера бола боккха тешам болаш ювсарг хилар».

Совещане результаташа вштта хьахьокх, йоах газета. Советски Союз керте латта социалистически мехкаш израильски агрессорашта духьала къовсам лоаттабеча Iарбий халкъай дег тIара доттагIий хилар.

(ТАСС).

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, Ленина улица, 11 (3-гIа этаж). Телефонаш: редактора—3-44-90; редактора зам. — 3-39-11; бакъдолха секретара — 3-34-38; партийни вахарей культурей промышленностей отделий — 3-42-50; юрта боахама отдела — 3-42-28; письмой отделей бухгалтерий — 2-60-71.

«Грозненский рабочий» издательства типографи. Революце проспект 7/84.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Ленина, 11 (3-й этаж). Телефоны: редактора—3-44-90; зам. редактора—3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни культуры промышленности — 3-42-50; отдела сельского хозяйства — 3-42-28; отдела писем и бухгалтерии — 2-60-71.

Типография из-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции, 7/84.

СФ05242. Заказ № 12505.